

LUNDS
UNIVERSITET

Målsägande eller offer?

En kritisk diskursanalys av hur offerskap konstrueras i fall av cyberstalking

Av Amanda Thonander och Freja Redder Petersson

LUNDS UNIVERSITET

Rättssociologiska institutionen

Kandidatuppsats (RÄSK02)

Vårterminen 2020

Handledare: Johan Rosquist

Examinator: Patrik Olsson

Abstract

This bachelor's thesis focuses on the construction of victimization in interrogations with the claimants in cases of cyberstalking. There has been a big evolvement in the field of technology and use of social media in the last decade, which has resulted in new ways of committing crimes. Stalking *per se* is an old phenomenon but the new possibilities that the development in technology brings leads to new challenges in fighting crime. There has been a change in the view of victims in the Swedish society since the 90's and the redemption of the victims has taken a big place in the public debate. Therefore, it is pertinent to investigate how the victim-perspective is managed in the preliminary investigations. The study has been conducted through data collection in terms of preliminary investigation reports from the Swedish police authority. These have been analyzed through a critical discourse analysis together with former international research about cyberstalking and theories from the field of social sciences. This resulted in a conclusion that states that the construction of the victim in cases of cyberstalking in Sweden tends to reduce the legitimacy of the victim through an unconscious process of victim-blaming. This results in certain implications, for instance, power relationships arise through prevailing ideological assumptions which reifies the way things are handled.

Nyckelord: cyberstalking, kritisk diskursanalys, offerskap, olaga förföljelse, victim-blaming

Uppsatsen omfattar 14 999 ord.

Förord

Först och främst vill vi rikta ett stort tack till vår handledare Johan Rosquist vid Lunds universitet för hans goda råd, vägledning och tydlighet genom hela processen. Den här uppsatsen har författats under en mycket turbulent och märklig period, då framfarten av viruset Covid-19 har drabbat hela världen på ett eller annat sätt. Det har självfallet också påverkat uppsatsskrivandet, men trots allt har det ändå varit en mycket lärorik och rolig erfarenhet som avslut på en fin studietid på Lunds universitet.

Tack!

Lund, maj 2020.

Innehållsförteckning

Förkortningar	
1. Inledning	1
1.1 Problembakgrund	1
1.2 Syfte och frågeställning	3
1.3 Rättssociologisk relevans.....	4
1.4 Avgränsningar	5
1.5 Disposition	5
2. Rättslig hantering av olaga förföljelse	6
2.1 Lagstiftning.....	6
2.2 Polisens arbetssätt.....	7
3. Tidigare forskning	7
3.1 Inledning.....	7
3.2 Cyberstalking: Definitioner och kontexter.....	8
3.3 Cyberstalking: Hantering av anmälningar och prevention	9
3.4 Sammanfattning	11
4. Teori	11
4.1 Teoretiskt ramverk.....	11
4.2 Teoretisk utgångspunkt- Kritisk diskursanalys.....	13
4.3 Sammanfattning av teori.....	15
5. Metod	16
5.1 Teori och tidigare forskning.....	16
5.2 Datainsamling.....	17
5.3 Analytiskt tillvägagångssätt.....	18
5.3.1 Innehållsanalys.....	18
5.3.2 Kritisk diskursanalys	19
5.4 Metodologiska överväganden.....	20
5.4.1 Användning av begrepp.....	22
5.5 Reliabilitet och validitet	23
5.6 Etiska överväganden.....	24
6. Resultat och analys	25
6.1 Empiriskt underlag.....	25
6.2 Målsägandeförhör.....	25
6.2.1 Diskurs 1- Ansvarsgörandediskurs	26

6.2.2 Diskurs 2- Rättfärdigandediskurs	29
6.2.3 Diskurs 3- Bidragandediskurs	31
6.3 Diskursernas implikationer.....	33
7. Diskussion	36
8. Slutsatser och fortsatt forskning.....	39
8.1 Slutsatser.....	39
8.2 Fortsatt forskning.....	41
Referenser	43
Rättsliga källor	46
Förundersökningsprotokoll.....	46
Bilagor	48
Bilaga 1.....	48
Bilaga 2.....	49

Förkortningar

BrB Brottsbalken

Brå Brottsförebyggande rådet

FUP Förundersökningsprotokoll

NJA Nytt juridiskt arkiv

PM Promemoria

SFS Svensk författningssamling

SOU Statens offentliga utredningar

1. Inledning

1.1 Problembakgrund

Sociala medier och internet är ett centralt inslag i många människors vardag, många gånger med syfte att upprätthålla sociala relationer (Douglas, Dragiewicz & Harris 2019, s. 551). Trots att utvecklingen av teknologin har medfört många positiva konsekvenser, har den också gett upphov till motsatsen. Den teknologiska utvecklingen har föranlett nya typer av brott, och inte minst underlättat för nya former av olaga förföljelse, också kallat stalkning (Dragiewicz et al. 2018, s. 609; Woodlock 2017, s. 584). Fenomen som tidigare studerats rättssociologiskt i förhållande till den teknologiska utvecklingen är exempelvis illegal fildelning, upphovsrätt samt den möjlighet som internet medför i form av publicering och kommunikation som kan föranleda olika typer av kränkningar av den personliga integriteten. Det resulterar i utmaningar för rättsväsendet, och risken är att digitala fenomen kommer att värderas utifrån det som redan är etablerat och befintligt (Dahlstrand & Svensson 2017, s. 17), exempelvis traditionell stalkning.

Stalkning har historiskt sett betraktats som någonting som sker genom förföljelse av kändisar eller andra offentliga personer. Under senare tid har fenomenet vidgats, precis som vilka gärningar som stalkning innefattar (Sørensson 2011, s. 13). Stalkning är alltså inget nytt fenomen utan har tidigare skett i den fysiska världen. Däremot har de olika sätt på vilket olaga förföljelse genomförs förändrats tack vare teknologin. Förr kunde offret känna trygghet genom det fysiska avståndet till gärningspersonen, det är inte lika enkelt längre då brotten kan utföras på avstånd (DeKeseredy, Dragiewicz & Schwartz 2017, s. 68). De rumsliga gränser som tidigare fanns existerar inte längre, vilket kan ge upphov till ständig övervakning av offret och en känsla av ständig närvaro (Douglas, Dragiewicz & Harris 2019, s. 560; Dragiewicz et al. 2018, s. 611; Woodlock 2017, s. 584). Offer är därmed sårbara varhelst de använder sig av internet (Harris & Woodlock 2019, s. 536). Det upprepade förföljandet av en individ som sker med hjälp av internet eller teknologi har ofta kallats för *cyberstalking* (Dreßing, Bailer, Anders, Wagner & Gallas 2014, s. 61).

Lagen om olaga förföljelse stiftades i Sverige den 1 oktober 2011 (SFS 2011:485). Det föranleddes av att det identifierats ett större behov av rättsligt skydd för de individer som vid upprepade tillfällen utsätts för brott i form av förföljelse och hot (Justitiedepartementet 2006, s. 1). I en rapport från 2006 som Brottsförebyggande rådet

genomförde på uppdrag av regeringen framkom det att nio procent av befolkningen utgav sig för att ha varit utsatta för olaga förföljelse (Brå 2015, s. 25). Det är ett allvarligt problem att människor i Sverige hotas och förföljs, och det är samhällets uppgift att skydda dessa offer på bästa sätt (Justitiedepartementet 2006, s. 2). Media uppmärksammade problemet under början av 00-talet och i kombination med det stora lidande som offren för olaga förföljelse upplever föranledde detta krav på en starkare lagstiftning (SOU 2008:81, s. 62). Det resulterade sedermera i den nya brottsrubriceringen olaga förföljelse som regleras i 4 kap. 4 b § BrB (SFS 1962:700). I den svenska lagstiftningen görs det ingen åtskillnad på olaga förföljelse och *cyberstalking* utan det regleras istället under samma paragraf i Brottsbalken. Det finns dock ingenting i lagtexten som specifikt reglerar olaga förföljelse med hjälp av teknologi.

Mer lagstiftning och straffskärpningar, exempelvis införandet av brottet olaga förföljelse, visar till viss del på den centrala betydelse som brottsoffret kommit att få inom kriminalpolitiken i Sverige. Utvecklingen, främst efter sekelskiftet, har resulterat i att fokus har flyttats från gärningspersoner till offer och brottsoffrets framväxt. Brottsoffrets framträdande roll i samhällsdebatten har lett till en förändring av hur gärningspersoner uppfattas vilket i sin tur har påverkat konstruktionen av brottsoffret (Tham 2006, s. 147). En brottsofferdiskurs har alltså trätt fram, där offrets erfarenheter och rättigheter allt mer uppmärksammas. Från samhället ökar kraven på att rättsväsendet ska prioritera offrets rättigheter och straffa gärningspersonen. Det handlar dock inte bara om en allmän förändring i uppfattningen om brottsoffer, det allmänna rättsmedvetandet, utan också en förändring som staten och politiker använder för att skapa legitimitet och konsensus (ibid.). Att satsa mer på det här området- lagstiftningsmässigt och ideologiskt- utgör en möjlighet för staten och politiker att visa handlingskraft (Tham 2001, s. 40).

I kontrast till brottsofferdiskursen drabbas de som utsätts för *cyberstalking*, utöver lidande och rädsla, också av ett annat problem enligt tidigare forskning. De kan beskyllas för sin utsatthet, så kallad *victim-blaming* (Harris & Woodlock 2009, s. 537). Att offret skuldbeläggs sker också i andra, icke-internetrelaterade sammanhang, exempelvis när det gäller våldtäktsfall (Tham 2001, ss. 28-29). Gemensamt är att det är offret som ombeds att förändra sitt beteende, det vill säga agera brottsförebyggande, eftersom rättsväsendet annars inte kan hjälpa dem i samma utsträckning (Harris & Woodlock

2009, s. 537). Nya kriminologiska teorier lyfter även indirekt fram enskilda individers ansvar för att inte utsätta sig för brott vilket bidrar till att delvis lägga ansvar och skuld på brottsoffret. Hur målsäganden i fall av *cyberstalking* bemöts av rättsliga myndigheter öppnar upp för frågor om hur offerskap konstrueras och om det är målsägandens beteenden och säkerhetsåtgärder som centraliseras och ifrågasätts snarare än gärningspersonens beteende.

Det finns överlag sparsamt med internationell forskning om *cyberstalking* och dess konsekvenser (Douglas, Dragiewicz & Harris 2019, s. 551; Dragiewicz et al. 2018, s. 619) samtidigt som det i princip saknas vetenskaplig forskning på fältet i Sverige. Det finns en rapport från Brå rörande stalkningens omfattning och åtgärder i Sverige (Brå 2006), men i övrigt är fältet obeforskat på högre vetenskaplig nivå. Avsaknad av uttömmande forskning om *cyberstalking* och det faktum att det är ett växande samhällsproblem i och med teknologins utbredning resulterar i en forskningslucka som den här uppsatsen ämnar fylla.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med den här rättssociologiska uppsatsen är att undersöka hur målsägandens offerskap i fall av *cyberstalking* konstrueras under utredningen av brottet. Det sker genom att analysera interaktionen mellan målsäganden och förhørsledaren i förundersökningar gällande *cyberstalking*. Det handlar således både om hur målsäganden och förhørsledaren konstruerar offerskapet. Syftet tar därmed avstamp i ett viktologiskt perspektiv för att synliggöra offerskap för brottet olaga förföljelse i det inledande stadiet av rättsprocessen. Uppsatsen bidrar följaktligen med relevant information för olika myndigheter som kommer i kontakt med brottsoffer. Det är också relevant att belysa ur ett samhällsperspektiv, då polisens undersökningsmetoder är av allmänintresse. Det resulterar i följande frågeställning:

- *Hur konstrueras offerskap i målsägandeförhör och med vilka implikationer?*

Forskningsfrågan besvaras genom en kritisk diskursanalys av texter som producerats av Polismyndigheten. Med implikation menas det som diskurserna resulterar i, således en

form av konsekvens. Texterna består av förhørsprotokoll som återfinns i förundersökningsprotokoll i åtal av olaga förföljelse. I texterna har samtalen mellan förhørsledare och målsägande dokumenterats och det är interaktionen dem emellan som studeras och analyseras. Uppsatsen synliggör därmed hur föreställningar om maktförhållanden mellan målsägande och förhørsledare framträder i utredningar gällande *cyberstalking*.

1.3 Rättssociologisk relevans

En av rättssociologins fyra byggstenar består av rättslig praxis. Den handlar om de delar av rättsväsendet som tolkar, tillämpar och använder sig av rättskällorna. Dessa är exempelvis poliser, åklagare, lägre domstolar och myndigheter (Baier, Svensson & Nafstad 2018, ss. 40-41). Det är möjligt att koncentrera sin rättssociologiska frågeställning till en av dessa fyra byggstenar (Baier, Svensson & Nafstad 2018, s. 15) och fokus i denna uppsats ligger främst på att undersöka hur offerskap konstrueras i förundersökningar gällande *cyberstalking*. Det ska dock påpekas att detta inte är något isolerat fält, det finns en relation och växelverkan mellan rätten och normerna inom staten och vardagslivet (Baier, Svensson & Nafstad 2018, ss. 16; 20-21). Det är inte sällan så att den rättsliga praxisen, och i detta fall polisens arbetssätt och utredning av brott, påverkas och påverkas av den allmänna förståelsen i samhället utanför rätten. Det kan exempelvis handla om synen på offerskap i allmänhet och offer för specifika brottstyper eller fenomen i synnerhet, såsom *cyberstalking*. Det blir särskilt framträdande när samhället förändras, exempelvis av digitalisering. Behovet av att rättsväsendet förstår och tolkar nya fenomen och normer ökar därmed, vilket varit ett återkommande område att studera inom rättssociologin (Dahlstrand & Svensson 2017, s. 17). I och med informationsteknologin och digitaliseringen kommer cybersamhället i rättsligt hänseende att utmanas. Tekniken medför rättsystematiska utmaningar (Hydén & Hydén 2011, s. 70). En sådan utmaning är hur ökade möjligheter till kränkning av den personliga integriteten genom internet (Dahlstrand & Svensson 2017, s. 17) ska hanteras. Det är också denna sorts kränkning som brottet olaga förföljelse (4 kap. 4 b § BrB) berör. Att undersöka hur offerskap konstrueras i rättslig praxis kan därmed konstateras vara av stor rättssociologisk relevans.

1.4 Avgränsningar

I denna uppsats behandlas dokument i form av förundersökningsprotokoll i mål som berör 4 kap. 4 b § BrB (SFS 1962:700) om olaga förföljelse. Det föreligger också en avgränsning till olaga förföljelse som skett på internet eller med hjälp av teknologi. Således kommer endast fall där sådana handlingar förekommit behandlas inom uppsatsens ram. Anmälan skall vidare ha ägt rum efter det att lagen om olaga förföljelse trädde i kraft 2011. Dessutom kommer endast förundersökningar som resulterat i åtal undersökas och därmed ingår inte nedlagda förundersökningar i studien. Förundersökningsprotokoll är ofta mycket omfattande och avgränsning till vilka delar i dessa dokument som används i den här uppsatsen är därför nödvändig. Dessutom är inte hela dokumenten relevanta att behandla för att besvara frågeställningen. De delar av förundersökningsprotokollen som används är förhörprotokoll med målsäganden. Anledningen till detta är att det är själva interaktionen som är intressant att studera utifrån frågeställningen. I andra delar av förundersökningsprotokollen, exempelvis PM, kan inte samma interaktion och tillhörande maktförhållanden utläsas då endast en aktörs uppfattningar framträder.

1.5 Disposition

Uppsatsen inleds med en bakgrund till forskningsfältet, därefter presenteras syfte och frågeställning. Sedan redogörs det för den rättssociologiska relevansen och avgränsningarna. I nästa kapitel görs en förklarande uppdelning av lagen om olaga förföljelse och hur polisen arbetar med den i praktiken. Därefter presenteras den tidigare forskning som identifierats som relevant för forskningsfältet och sedan följer det teoretiska ramverket. Nästa kapitel handlar om vilken metod som används och detta innefattar insamlings- samt analysmetod för empirin, här behandlas också etiska och metodologiska överväganden. Därefter följer det mest omfattande kapitlet där empirin presenteras och analyseras tillsammans med tidigare forskning och teori utifrån en kritisk diskursanalys. Slutligen förs en diskussion utifrån ovanstående som leder fram till slutsatserna och till sist presenteras förslag till framtida forskning.

2. Rättslig hantering av olaga förföljelse

2.1 Lagstiftning

Innan införandet av lagen om olaga förföljelse 2011 saknades det en bestämmelse som kriminaliserade systematisk förföljelse, trots att var och en av gärningarna för sig själv kunde utgöra brott. Varje år utsätts likväl ett stort antal personer för hot och förföljelse (SOU 2008:81, s. 61). Av dessa lever många i ständig rädsla och tvingas på flera sätt skydda sig eller fly. Således saknades en sammanlagd bedömning av helheten och det psykiska lidande som de upprepade gärningarna orsakade offret. I takt med att problemet uppmärksammades av massmedia framfördes krav på lagstiftningsåtgärder (SOU 2008:81, s. 62) vilket resulterade i en ny lag om brottet olaga förföljelse. Olaga förföljelse regleras i 4 kap. 4 b § BrB (*se bilaga 1* för full lydelse). Bestämmelsen har efter hand ändrats och utvidgats, senast 2018 (Träskman & Wennberg 2019, s. BrB 4:4 b s. 1).

Det är förföljelse (stalkning) genom handlingar som vanligen i sig själv är brott som beläggs med straff (Träskman & Wennberg 2019, s. BrB 4:4 b s. 1). Lagrummet hänvisar till en mängd andra brott; misshandel, olaga tvång, olaga hot, kränkande fotografering, hemfridsbrott eller olaga intrång, olovlig identitetsanvändning, olaga integritetsintrång, ofredande, sexuellt ofredande, skadegörelse samt överträdelse av kontaktförbud med elektronisk övervakning eller överträdelse av kontaktförbud enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud. De vanligaste underbrotten är ofredande och olaga hot (Sørensson 2011, s. 30).

Utöver uppräknandet av de underbrott som omfattas av bestämmelsen så innehåller den två kvalificerande rekvisit. Dels ska det vara fråga om förföljelse, dels att gärningarna utgör en upprepad kränkning av personens integritet (Sørensson 2011, s. 33). Det som är utmärkande för just olaga förföljelse jämfört med enskilda brott är att kränkningen av offret har skett upprepade gånger (Träskman & Wennberg 2019, s. BrB 4:4 b s. 2). Ett närståendeförhållande mellan parterna krävs inte, till skillnad från fridskränkingsbrotten som tillkom just för att skydda utsatta för kränkningar av en närstående. Hur många kränkande gärningar som krävs för att det ska anses vara upprepat bedöms utifrån gärningens karaktär, det vill säga att ju allvarligare gärning, desto färre gärningar krävs för att det ska anses upprepat. Att någon återkommande angriper, terroriserar, plågar eller utsätter en annan för obehag genom att begå brott är

vad som avses med förföljelse. Vilket syfte gärningspersonen haft med sitt handlande spelar ingen roll (ibid.). Ett liknande resonemang förs i praxis som också tillägger att de enskilda handlingarna måste bedömas i relation till under vilka omständigheter de ägt rum (NJA 2013 s. 1227).

2.2 Polisens arbetssätt

Polisens arbetssätt i fall av olaga förföljelse handlar inledningsvis ofta om att göra en systematisk riskbedömning utifrån vedertagna metoder. Dessa riskanalyser och bedömningar sker ofta redan innan polisen träffat den misstänkta gärningspersonen och baseras då främst på målsägandens uppgifter (Sørensson 2011, s. 73). Polisens arbetssätt ändrades år 2005, exempelvis ställdes det då upp riktlinjer om att bedömningar om hot och risk skall göras med ett helhetsperspektiv (Sørensson 2011, s. 76). Genom att använda sig av ett strukturerat arbetssätt vill polismyndigheten kunna förebygga och förutse brott, det sker exempelvis genom tidigare nämnda riskbedömningar som centreras kring begreppen hot, sårbarhet och risk. Hot handlar i detta fall kortfattat om risken att det vållas skador på person eller egendom, exempelvis genom att en gärningsperson har avsikt att göra detta. Sårbarhet handlar om de konsekvenser som en händelse kan tänkas medföra för ett offer, och hur denna person skulle påverkas av detta. Risk handlar istället om en sammanlagd bedömning av hur stor sannolikhet det finns att något sker och hur stora konsekvenser det skulle kunna leda till (Sørensson 2011, s. 77). Sammantaget handlar en riskbedömning alltså om en avvägning av hotbilden, hur sårbart offret är och det förväntade utfallet av att hotet hade förverkligats. Den kan sedan ligga till grund för att skyddsåtgärder vidtas (Sørensson 2011, s. 78).

3. Tidigare forskning

3.1 Inledning

Här presenteras tidigare, relevant forskning om *cyberstalking*. Kapitlet är uppdelat i två avsnitt, det första handlar om hur *cyberstalking* som fenomen definieras samt i vilken kontext det förekommer. Det andra avsnittet består av en redogörelse för vad den tidigare forskningen resulterat i angående rättsväsendets respons på anmälda fall av *cyberstalking*, samt vilka preventiva åtgärder offren ombeds att vidta.

Den forskning som finns om *cyberstalking* handlar till stor del om just dessa två teman, alltså om definitionen av *cyberstalking* samt olika sorters respons på fenomenet. Dessa teman är sammanhängande då de handlar om samma problem, men det finns ändå en tydlig avgränsning mellan dessa. Det har därför blivit en naturlig uppdelning av tidigare forskning även i denna uppsats, vilket också underlättar angripandet av forskningsfältet.

3.2 *Cyberstalking: Definitioner och kontexter*

Det finns ingen vedertagen definition av stalkning eller *cyberstalking* (Dragiewicz et al. 2018, s. 610) och vad begreppen innefattar skiljer sig ofta åt mellan land och delstat (Messing, Bagwell-Gray, Brown, Kappas & Durfee 2020, s. 2). Däremot finns det några karaktäristikor som är genomgående för fenomenet. Det omfattar ett mönster av upprepade och påträngande beteenden såsom att utsätta offret för förföljelse, trakasserier och hot, vilket resulterar i en upplevd rädsla (Messing et al. 2020, s. 2; Southworth, Finn, Dawson, Fraser & Tucker 2007, s. 843; Woodlock 2017, s. 585). Definitionerna har dock inte utvecklats i samma takt som den kultur som införlivat informations- och kommunikationsteknik i flera aspekter av människors sociala liv (Messing et al. 2020, s. 2).

Det råder en diskussion om huruvida stalkning och *cyberstalking* skall ses som två separata fenomen eller om *cyberstalking* snarare bör ses som en variant av stalkning. Forskningen tenderar att förespråka det senare alternativet, trots att det finns några viktiga skillnader (Dragiewicz et al. 2018, s. 611; Dreßing et al. 2014, ss. 65-66; Reynolds 2010, s. 99; Sheridan & Grant 2007, s. 636). Medan traditionell stalkning består av brottsliga beteenden i den fysiska världen, består *cyberstalking* av användandet av internet, e-post och annan elektronisk kommunikation för att förfölja och trakassera en person (Dreßing et al. 2014, s. 61; Reynolds 2010, s. 99; Shimizu 2013, s. 117; Spitzberg & Hoobler 2002, s. 75). Internet skapar en ny och gynnsam miljö för dem som stalkar. Dels handlar det om kommunikationsmetoder som inte kostar mycket ekonomiskt, dels krävs det inte att offer och gärningsperson befinner sig på samma geografiska plats (Shimizu 2013, ss. 117-118). Till följd av detta skapas en känsla av ständig närvaro hos offret, som ständigt känner sig övervakad och oförmögen att undslippa förövarens närvaro (Douglas, Dragiewicz & Harris 2019, s. 565; Dragiewicz et al. 2018, s. 611; Woodlock 2017, s. 592).

Cyberstalking är ett fenomen som drabbar alla typer av människor, i olika kulturer, åldersgrupper och länder (Dragiewicz et al. 2018, s. 612). De vanligaste förövarna av *cyberstalking* är dock partners eller före detta partners till den utsatte (Dreßing et al. 2014, s. 61; Woodlock 2017, s. 584) precis som vid traditionell stalkning (Sheridan & Grant 2007, s. 637). Dessutom är det vanligast att förövaren är man och offret är kvinna (Sheridan & Grant 2007, s. 637; Woodlock 2017, s. 584). Många gånger är *cyberstalking* också en del av våld i nära relationer och spelar därmed en väsentlig roll i våldet mot kvinnor (Dragiewicz et al. 2018, s. 612; Shimizu 2013, s. 117). I sådana fall kan brottet falla under lagrummet om grov kvinnofridskränkning, 4 kap. 4a § 2 st. BrB. Bland personer som lär känna varandra på internet har det blivit allt vanligare med *cyberstalking* som en följd av att förövaren är intresserad av att inleda en romantisk relation med offret (Sørensson 2011, s. 22).

3.3 *Cyberstalking: Hantering av anmälningar och prevention*

När det handlar om offrets utsatthet för *cyberstalking* har diskussioner förts kring vilka åtgärder som behöver vidtas och av vem. Nichols (2019, s. 5) talar om olika responsnivåer gällande stalkning, nämligen mikro, meso och makro. Förstnämnda riktar sig mot offren själva genom säkerhetsåtgärder som de kan vidta för att uppnå bättre respons vid en anmälan och eventuellt åtal. Offren ombeds exempelvis att stänga ner sina sociala medier och byta telefonnummer (Harris & Woodlock 2019, s. 537) samt att samla och dokumentera bevis (Douglas, Dragiewicz & Harris 2019, s. 556). En annan mikroaspekt handlar om exponering och kommunikation. Ju mindre exponering som sker i förhållande till cyberstalkers, desto mindre utrymme finns det för fortsatt utsatthet. De upprepade kommunikationsförsök som sker behöver också avbrytas, avlyssnas eller blockeras (Reyns 2010, s. 107). På mesonivå handlar det om att skapa en relation och ett samarbete mellan kommuner och rättsväsende (Nichols 2019, s. 7), exempelvis genom medborgarlöften och samverkansavtal. Slutligen innebär makronivå att lagstifta eller förändra lagstiftning (Nichols 2019, s. 8).

Med uppkomsten av *cyberstalking* har fokus framförallt hamnat på offrets användning av teknologi (Harris & Woodlock 2019, s. 537). Betoningen ligger således på offrets egna åtgärder och många gånger beskylls de för att inte vidta tillräckliga åtgärder, så kallad *victim-blaming*. Tack vare teknologin har alltså nya typer av *victim-blaming* uppstått. Det

framhålls ofta att offret måste sluta använda sig av teknologi och internet. Är de inte villiga att göra det beskylls de för att inte ha gjort tillräckligt och polisen menar att de inte kan vara behjälpliga (ibid.). Polisen anser att offerskapet ökar beroende på den mängd information offret delar med sig av online samt offrets motvilja till att ändra sitt beteende online. Polisen anser ofta att det finns en ovillighet hos offren att hjälpa sig själva (Millman, Winder & Griffiths 2017, s. 94).

De som faller offer för *cyberstalking* uppfattar alltså inte sällan polisens bemötande som negativt (Sheridan, Davies & Boon 2001, s. 229) samtidigt som polisens oförmåga att hjälpa till kan bero på brist av bevis eller förövarens anonymitet (al-Khateeb, Epiphaniou, Alhaboby, Barnes & Short 2017, s. 347). Samtidigt som offer för *cyberstalking* råds att sluta använda internet och datorer tyder forskningen på att detta inte skulle få stopp på trakasserierna (Sheridan & Grant 2007, ss. 637-638). Detta skulle snarare leda till att stalkningen förflyttas till den fysiska världen, dessutom är teknologin nödvändig för många personers arbeten och upprätthållande av vardagslivet (ibid.). Teknologin är också viktig för offer som är geografiskt isolerade och har få möjligheter till personliga kontakter, där internet blir en källa till hjälp (Harris & Woodlock 2019, s. 537). Teknologin kan användas för att hitta information om hur det är möjligt att söka hjälp eller för att hitta andra personer i samma situation (Douglas, Dragiewicz & Harris 2019, s. 551).

Det har även visat sig att offren inte alltid tas på allvar när de anmäler eller inte vidtar föreslagna åtgärder för *cyberstalking* (Dragiewicz et al. 2018, s. 618) vilket är problematiskt då fenomenet utgör en riskfaktor för grövre våld, såsom sexuellt våld och mord (Woodlock 2017, s. 585). Ju fler människor som använder sig av internet, desto mer utbredd och farligt kommer *cyberstalking* att bli (Shimizu 2013, s. 118). Dessutom leder många gånger *cyberstalking* till fysisk stalkning och implicita eller explicita hot om detsamma (Spitzberg & Hoobler 2002, s. 75). Hotet om stalkning behöver inte vara fysiskt för att orsaka både kort- och långsiktig skada hos offret och en del offer har även uttryckt en önskan om att bli utsatt för fysisk stalkning av gärningspersonen för att bli tagna på allvar (Sheridan & Grant 2007, s. 637). Ofta handlar det också om en eskalering, där de som först tilltalas av *cyberstalking* känner ett behov av att avancera för att upprätthålla tillfredsställelse med sina aktiviteter (ibid.). På motsatt sätt kan även stalkning leda till

cyberstalking, och det är inte ovanligt att båda sker samtidigt (Dreßing et al. 2014, s. 63). Rädslan för eskalering och det faktum att offret tidvis beskylls för sitt offerskap skapar en risk för att fallen inte anmäls (al-Khateeb et al. 2017, s. 347).

3.4 Sammanfattning

Sammantaget verkar forskningen enig om att de som utsätts för *cyberstalking* drabbas av ett allvarligt brott och att konsekvenserna kan bli förödande, men att det från rättsväsendets sida inte alltid betraktas på samma sätt. Det är också tydligt att offren i stor utsträckning ombeds vidta åtgärder för att undvika att bli utsatta. Åtgärder som att sluta använda sig av sociala medier är återkommande i den tidigare forskningen, trots att forskning tyder på att detta i många fall inte hade förhindrat stalkingen. Som tidigare nämnts finns det bristfälligt med internationell forskning och knappt någon vetenskaplig forskning i Sverige på området (*se avsnitt 1.1 samt bilaga 2*) och därmed uppstår en kunskapslucka i den svenska kontexten som denna uppsats ämnar bidra att fylla. Vidare är *cyberstalking* inget som kommer till direkt uttryck i den svenska lagstiftningen och ett växande samhällsproblem där ytterligare forskning är nödvändig.

4. Teori

4.1 Teoretiskt ramverk

William Ryan (1971) är känd för att ha myntat uttrycket *blaming the victim* i boken med samma namn. Ryan beskriver hur människor som fallit offer för olika typer av sociala problem skuldbeläggs för de problem som de utsatts för. Enligt honom kunde den här teorin appliceras på nästan alla sociala problem i (det amerikanska) samhället (Ryan 1971, s. 13). Således skapade han en kritiserande modell som visar hur offer kan skuldbeläggas. Det sker ofta på ett sådant sätt att det upplevs som rationellt. Först urskiljs ett socialt problem och sedan studeras de som påverkas av problemet. Därefter identifieras hur dessa personer skiljer sig från resten av oss som en konsekvens av orättvisa. Slutligen definieras skillnaderna som orsaken till det sociala problemet som måste korrigeras (Ryan 1971, s. 16). När en analys av sociala problem sker i förhållande till offrets bristfällighet inträffar en utveckling som syftar till att korrigera bristfälligheten, det vill säga att förändra offret (Ryan 1971, ss. 15-16). Att skuldbelägga offret innebär enligt teorin en föreställning om att någon har problemet ifråga och att den

här personen särskiljs och definieras som annorlunda från resterande del av populationen. De ses som mindre skickliga och kompetenta (Ryan 1971, s. 16). Frågan uppkommer då också om vad som egentligen utgör ett socialt problem och varför somliga saker stämplas som just detta. Ryan (1971, s. 18) hänvisar till Seeleys konstruktivistiska resonemang som förs om att de fenomen som vi betraktar begränsas av definitionen. Något upplevs som ett socialt problem genom att vi definierar det som sådant.

Victim-blaming ska ses som en ideologisk process, en uppsättning idéer och koncept som härrör från systematiskt motiverade men oavsiktliga förvrängningar av verkligheten. Ideologin utvecklas från en grupps kollektiva omedvetande, förankrat i ett klassbaserat intresse av att upprätthålla *status quo* (Ryan 1971, s. 17). En ideologi har sedan flera komponenter. Det handlar om sättet att se på världen och uppsättningen av begrepp och idéer. I dessa idéer återspeglas en systematisk förvrängning av verkligheten. Förvrängningen är inte någon avsiktlig eller medveten process. Slutligen uppfyller idéerna en (oavsiktlig) specifik funktion, det vill säga att de upprätthåller status quo i förhållande till en specifik grupps intresse. *Victim-blaming* matchar dessa ideologiska komponenter. Det är alltså av vikt att förstå att en beskyllning av offret inte är en medveten eller avsiktlig process trots att den tjänar intresset hos de som utövar den (Ryan 1971, ss. 17-18). *Victim-blaming* ska alltså ses som en omedveten psykologisk process (Ryan 1971, s. 29).

Trots att Ryans teori inte tar avstamp i ett viktimologiskt perspektiv har begreppet anammats inom viktimologin. En av de tidiga teorierna inom viktimologin är den om offerframkallande (*eng. victim-precipitation*), som berör relationen gärningsperson och offer emellan, och hur denna kan vara viktig i förståelsen av brott. Att skuldbelägga offren för vad som drabbat dem, det vill säga *victim-blaming*, är alltså en variant av dessa teorier och det finns en antydning om att ett brott inte hade begåtts om det inte vore för offrets skuld. Detta sker i förhållande till olika typer av brottslighet och har ofta varit framträdande i rättegångar, där framförallt kvinnliga offers beteenden hamnat i fokus för granskningen (Newburn 2017 s. 370). Ett välkänt exempel är våldtäktsmål där fokus lätt hamnar på offrets beteende istället för själva brottet, exempelvis ifall *hon* [vår kursivering] har uttryckt sig tydligt nog eller varför *hon* [vår kursivering] lät honom följa med hem (Hydén 2001 s. 113). I de fall offret antas ha kunnat handla annorlunda och på

så vis haft möjlighet att påverka sin situation är det inte självklart att denna person tillskrivs status som offer (Hydén 2001, s. 115). Konsekvensen blir ett förnekande av offrets status och om skulden delvis placeras hos offret ses denne inte längre som oskyldig, därmed är offret inte längre idealt i förhållande till vad ett brottsoffer bör vara (Newburn 2017, s. 370).

På samhällsnivå har det ideala offret karaktäriserats som svagt, upptaget med ett respektabelt projekt, befunnit sig på en plats som denne ej kan klandras för att vara på. Vidare är gärningspersonen stor och ond samt okänd i förhållande till offret. Det är dessa individer som enklast får status och erkännande som brottsoffer (Christie 2001, ss. 47-48). Individer som inte besitter sådana egenskaper eller som inte betar sig så som ett idealiskt offer betraktas istället som icke-idealiska offer. De anses ha bidragit till sin egen utsatthet eftersom de inte varit tillräckligt försiktiga. Vem som betraktas som offer eller inte handlar alltså om en definitionsprocess som relateras till ett socialt sammanhang (Christie 2001, s. 47). Det intressanta med sociala definitionsprocesser handlar om huruvida definitionerna uppfattas som sanna eller verkliga och hur dessa konstruktioner blir verktyg för att förstå och praktiskt handskas med problemet. I de fall konstruktionen av problemet förtingligas kan det komma att leda till en enda giltig vägledning för hur man i praktiken ska hantera problemet (Andersson & Lundberg 2001, ss. 85-86).

4.2 Teoretisk utgångspunkt- Kritisk diskursanalys

Nedan presenteras den begreppsliga verktygslåda som används i analysen av uppsatsens empiriska material. Utgångspunkten ligger i delar av Faircloughs kritiska diskursanalys vilken också utgör studiens analytiska ramverk (*se avsnitt 5.3*). Uppdelningen sker på detta sätt eftersom kritisk diskursanalys utgör både teori och metod. Analysen sker av texter i form av förundersökningsprotokoll. När forskningen sker genom dokumentära källor, som är text, krävs det oftast en tolkning av dokumenten och dess innehåll och genom denna tolkning kan dolda innebörder identifieras (Denscombe 2017, s. 321). Det innebär i sin tur att fler dimensioner än den rent textuella tas hänsyn till, vilket är det som Fairclough förespråkar. Det handlar om språkets betydelse i texten, där diskursen är en social praktik uttryckt genom språket (Fairclough 1989, ss. 20-21). Det betyder att språket inte är något externt, utan en del av samhället. Det är en social process vilket innebär att när människor pratar, skriver, läser eller lyssnar görs det på ett socialt

definierat sätt som också har sociala effekter. Vidare är språket en socialt betingad process, villkorad av andra, icke-språkliga delar av samhället (Fairclough 1989, ss. 22-23).

Med andra ord innebär det att språket styr hur vi uppfattar världen. Språket är ett sätt för *ideologier* att etableras som upplevda sanningar i samhället. Diskursen blir därmed det som skapar det vi ser i det som upplevs vara det verkliga livet, den sociala praktiken, som är en konsekvens av den sanningsregim som diskursen upplevs utgöra (Ouis 2015, ss. 359-360). En del antaganden är inbäddade i de sätt på vilka språket används. Dessa antaganden är ideologier som är starkt förknippade med makt (Fairclough 1989, s. 2). Ideologierna är representationer av världen. Ideologierna bidrar till etablering, upprätthållande och förändring av sociala relationer gällande exploatering, underordning och makt (Fairclough 2003, s. 9). En viss diskurs innehåller antaganden om vad som är möjligt (och omöjligt) och det kan hävdas att dessa antaganden, och de diskurser de förknippas med, är ideologiska (Fairclough 2003, s. 58).

Diskurser är sociala praktiker som uttrycks genom språket. Språket blir ett verktyg genom vilket olika representationer av världen uttrycks. Diskursen figurerar i representationerna (Fairclough 2003, s. 26), vilka exempelvis kan ta sig uttryck i text. Texter är bevis på att en representation av den upplevda verkligheten har ägt rum eftersom de är beständiga. De får dock ingen social betydelse förrän de produceras (utformas, skapas, skrivs) och konsumeras (mottas, uttolkas, läses) (Rosquist 2020, s. 56). Det är den här processen som medför praktiska sociala konsekvenser och på så vis blir till diskurser. Detta kallas *diskursiv praktik* (Jørgensen & Phillips 2002, s. 55). Den diskursiva praktiken, alltså den process vari texter utformas och tolkas, sker i ett socialt sammanhang (Fairclough 2013, s. 95). Texter produceras och konsumeras således i ett socialt sammanhang, och de sätt på vilket detta görs ideologiskt kan kopplas till makt. När flera diskursiva praktiker (utformning och uttolkning) tävlar om utrymme inom ett avgränsat fält uppstår en *diskursordning*. Diskursordningen utgör summan av vad som kan sägas inom ett visst fält, därmed begränsas också utrymmet för vad som kan sägas (Fairclough 2013, s. 96). Genom att ha dominans över ett begränsat samtalsutrymme så tydliggörs makten bland annat genom vilken diskurs som ska få tolkningsföreträde (Jørgensen & Phillips 2002, s. 31). Diskursiva praktiker bidrar alltså till skapandet och

reproduktionen av ojämlika maktförhållanden mellan sociala grupper (Jørgensen & Phillips 2002, s. 57). Det är också här som det kritiska i kritisk diskursanalys kommer in. Genom att granska innehållet i texter kan samhällsliga maktrelationer avslöjas och problematiseras utifrån de diskurser som framträder i texterna (Boréus & Seiler Brylla 2018, s. 308). Vidare är maktförhållandena subtila och närmast givna, som ett sunt förnuft. Ideologiskt sunt förnuft ses som sunt förnuft som tjänar till att upprätthålla ojämlika maktförhållanden (Fairclough 1989, s. 84). Det kopplar Fairclough till begreppet *hegemoni* som kan ses som ett uttryck för just sunt förnuft eller en allmänt accepterad förståelse av något, vilket också är väldigt närliggande med begreppet ideologi (Fairclough 1989, s. 84). Hegemoni handlar alltså om etablering, upprätthållande och konkurrens om social dominans hos vissa sociala grupper. Uppnås hegemoni innebär det en framgång i framställandet av vissa uppgifter som allmängiltiga (Fairclough 2003, s. 41). Begreppet hegemoni används då för att visa att relativ konsensus råder kring en viss diskurs, alltså tyder hegemoni på att maktförhållanden är statiska. En allmänt accepterad uppfattning som uppnått hegemoni kan ses som vedertagen i samhället. Det kan dock uppstå en maktkamp om tolkningsutrymme om mer än en representation av världen (ideologi) existerar. Det innebär ett hot mot den rådande hegemonin.

Fairclough har utifrån detta skapat en analytisk modell som bygger på en syn på språkbruket där text, diskursiv praktik och social praktik samspelar. Texterna vi läser ingår i ett socialt sammanhang och dessa påverkar varandra. Detta kallar Fairclough för en dialektisk process. Texterna kan påverkas av det sociala sammanhanget, precis som det sociala sammanhanget kan påverkas av texterna. Processen förhandlas genom den diskursiva praktiken, där det textuella och sociala möts (Fairclough 1989, s. 25). Diskursanalys består alltså av tre delar, text, interaktion och social kontext. Den kritiska diskursanalysen har också tre olika stadier, som kan sammanfattas som beskrivning av texten, tolkning av relationen mellan text och interaktion och slutligen en förklaring av sambandet mellan interaktionen och den sociala kontexten (Fairclough 1989, s. 109).

4.3 Sammanfattning av teori

Ryan och Fairclough för liknande resonemang om ideologier, det handlar om representationer och antaganden om hur världen ser ut (Fairclough 2003, s. 9; Ryan 1971, ss. 17-18). Dessa ideologier är inte avsiktliga eller strategiska, utan snarare

undermedvetna processer som ger upphov till eller upprätthåller en maktfunktion i förhållandet mellan olika grupper. *Victim-blaming* kan på så sätt ses som en ideologisk process, där en systematisk förvrängning av verkligheten kan utläsas. Det beskyllande av offret som sker är således inte nödvändigtvis medvetet av den som utövar det, trots att det är dennes intresse som beskyllandet gagnar (Ryan 1971, ss. 17-18). Det handlar om ett sätt att se på världen vilket har etablerats som en sanning och som upprätthåller en viss ideologi. Faircloughs tolkning av kritisk diskursanalys är därmed förenlig med Ryans teori om *victim-blaming*, då båda teorierna har liknande utgångspunkter och syn på samhällets konstruktion. Christies teori om det ideala offret har även den en socialkonstruktivistisk utgångspunkt vilket också gör den teorin förenlig med de övriga.

5. Metod

5.1 Teori och tidigare forskning

Den tidigare forskning som presenteras under avsnitt 3 har främst hittats via sökmotorerna Lubsearch, Scopus, EBSCOhost och Google Scholar. Kriterier för forskningen har varit att den ska utgöras av vetenskapliga artiklar som är *peer reviewed*. För att hitta relevant forskning har sökord som *cyberstalking*, stalkning och olaga förföljelse använts. Sökresultaten var bristfälliga och således fick en annan sökstrategi utformas. Tidigare forskning i form av Dr. Dragiewicz arbeten var inledningsvis bekanta för forskarna och då denna forskning behandlar cyberstalking till viss del blev detta en relevant utgångspunkt för att identifiera övrig vetenskaplig forskning. Med hjälp av hennes forskning kunde citeringar följas framåt och referenser bakåt. Detta resulterade i 16 internationella vetenskapliga artiklar som var relevanta utifrån forskningsområdet och som uppfyllde ovanstående kriterier (*se bilaga 2*). Dessa har bedömts utgöra en tillräcklig grund för studien men kan inte sägas vara helt uttömmande. Ytterligare forskning går sannolikt att finna men det har inte bedömts vara nödvändigt eftersom underlaget är tillräckligt för att uppfylla syftet med studien. De flesta av de utvalda vetenskapliga artiklarna är dessutom välciterade (*se bilaga 2*) vilket tyder på en stor synlighet samt även hög kvalitet då andra forskare valt att använda sig av deras resultat. Som nämnts i avsnitt 1.1 är forskningen dock bristfällig gällande *cyberstalking* (Douglas, Dragiewicz & Harris 2019, s. 551; Dragiewicz et al. 2018, s. 619) såväl internationellt som nationellt.

De teorier som behandlas i uppsatsen, *victim-blaming*, det ideala offret samt kritisk diskursanalys, har valts ut i förhållande till hur relevanta de är för att besvara frågeställningen och uppfylla syftet med uppsatsen. Deras relevans ligger framförallt i deras socialkonstruktivistiska syn på sociala förhållanden (se avsnitt 4.3). Teorierna har alltså valts på grund av att de kan förklara olika aspekter om konstruktion av offer och offerskap. Det som studien ämnade undersöka handlar just om offer och därmed är teorierna relevanta och applicerbara i analysen av hur offerskap konstrueras. Eftersom det även framkom indikationer i den tidigare forskningen på att offer för *cyberstalking* drabbades av *victim-blaming* utgjorde denna teori också ett relevant val för att kunna förklara konstruktionen av offerskapet. Det finns andra offerteorier men Ryans *blaming the victim* samt Christies det ideala offret är framträdande och vedertagna på området och därför har de bedömts vara mest lämpliga. Eftersom Faircloughs kritiska diskursanalys utgör både metod och teori var det relevant att presentera teoridelen för att göra en åtskillnad mellan dessa. Teorin består främst av den begreppsliga verktygslådan vilken är nödvändig för att förstå metoden och hur denna ska appliceras (se avsnitt 4.2 och 5.3.2).

5.2 Datainsamling

Det är konstruktionen av offerskap i målsägandeförhör av anmälda fall av *cyberstalking* som berörs i uppsatsen. Data har inhämtats genom dokumentinsamling, vilket har bedömts vara en lämplig metod. Dokumentinsamling är lämplig för att besvara frågeställningen då det är möjligt att utläsa interaktionsnivån mellan förhørsledaren och målsäganden i förhørsprotokoll. Det hade inte varit möjligt att ta del av en förhörssituation genom annan metod, exempelvis deltagande observation, då målsägandeförhör inte är offentliga. Varför andra metodval inte valts diskuteras vidare i metodologiska överväganden (se avsnitt 5.4). Dokumenten består av förundersökningsprotokoll i fall rörande lagen om olaga förföljelse (4 kap. 4 b § BrB). Förundersökningsprotokollen har valts ut utifrån bestämda kriterier för att på så sätt skapa ett hanterbart och för forskningsfältet, relevant urval. Det är vad som brukar benämnas målstyrt urval, där enheter väljs ut som har direkt koppling till forskningsfrågan (Bryman 2008, s. 350). Kriterierna består dels av när i tiden förundersökningen inletts då detta måste varit efter lagen om olaga förföljelse stiftades, dels används endast förundersökningsprotokoll som resultat i åtal. Vidare ska

huvudbrottet ha gällt olaga förföljelse, eftersom det är konstruktionen av offerskap inom just denna brottsrubricering som uppfyller syftet. Därmed berörs inte mål innehållande olaga förföljelse med annat huvudbrott. De förundersökningar som inte leder till åtal blir inte offentliga handlingar och dessa är svåra att få tillgång till. Ett annat kriterium är att den olaga förföljelsen ska ha skett med hjälp av internet eller teknologi för att det ska räknas till vad som enligt tidigare forskning går under brottet *cyberstalking*. Det har dessutom eftersträvats en spridning i årtalen då förundersökningarna utförts.

Som ett första led i urvalet användes rättsdatabasen JUNO för att identifiera domar vars förundersökning stämmer överens med kriterierna. Avgränsning i sökfunktionen på JUNO har varit praxis, allmänna domstolar, hovrätterna och rättsområde straffrätt. Slutligen har endast förundersökningsprotokoll under perioden 2013-2018 hanterats. Detta beror på att lagen trädde i kraft i slutet av 2011 och att domar från åren 2011 och 2012 inte funnits upplagda på JUNO. I vidare kontakt med domstolar fanns inte heller förundersökningsprotokoll från dessa år tillgängliga då de blivit utrensade eller inte scannats in. Det har inte heller identifierats några förundersökningsprotokoll som motsvarar urvalskriterierna från åren 2019-2020. Detta kan bero på att dessa mål inte hunnit behandlas i domstolarna då de ligger nära i tiden då denna uppsats författas. Förundersökningsprotokollen har sedan begärts ut från respektive tingsrätt. 29 stycken domar som inledningsvis verkade uppfylla ovanstående kriterier studerades noggrannare och förundersökningsprotokollen i dessa mål begärdes ut. I nästa steg lästes dessa 29 förundersökningsprotokoll grundligt och det resulterade att nio stycken motsvarade alla kriterier. De nio förundersökningsprotokoll består av minst ett från varje år under perioden 2013-2018.

5.3 Analytiskt tillvägagångssätt

5.3.1 Innehållsanalys

För att ta sig an materialet i analysen krävdes det någon typ av sorteringsverktyg innan själva den kritiska diskursanalysen kunde genomföras. I enlighet med Boréus och Seiler Bryllas (2018, s. 313) resonemang genomfördes en typ av innehållsanalys på det empiriska materialet för att hitta mönster i texten som kan vara intressanta för forskningsfrågan. För att hitta diskurser kring hur offerskap konstrueras i förhållande till förhållanden lades fokus främst på att studera och diskutera målsägandenas

beteenden, inställningar och förhållningssätt, både uttryckt från deras eget och förhørsledarens perspektiv. Utifrån detta valdes de citat ut ur det empiriska materialet som bäst synliggjorde ovan nämnda. Det är således citaten i resultatet och analysen (se avsnitt 6.2) som representerar det empiriska materialet ur förhørsprotokollen och som synliggör de identifierade diskurserna (se avsnitt 5.3.2 och 6.2). Ytterligare hänvisning till empirin görs i övrigt genom att referera till respektive FUP. För ytterligare resonemang och överväganden kring det empiriska materialet se avsnitt 5.4. Utifrån den inledande innehållsanalysen kunde alltså mönster hittas som sedan kom till att återspegla de identifierade diskurserna.

5.3.2 Kritisk diskursanalys

Vid första anblick kan förhören i protokollen uppfattas som ett manus när det handlar om vilka frågor som ställs och i vilken ordning de kommer. Det i sig är inget märkvärdigt eftersom uppgifter och bevis behöver samlas in inför eventuellt åtal. När texten analyseras djupare kan dock andra underliggande meningar uttydas. Förhören skrivs ut på olika sätt i förhørsprotokollen, dels genom dialogförhör dels via referat. Detta kan ge upphov till en skillnad i hur texten kan läsas. Det bör därför tydliggöras att det som analyseras inte uttryckligen är samtalen, utan istället själva texterna som polismyndigheten producerat. Texterna utformas och tolkas genom en process i ett socialt sammanhang, det som Fairclough kallar diskursiv praktik (Fairclough 2013, s. 95). Detta innebär att det som kommer till uttryck i förundersökningsprotokollen kan formas av det som poliserna uttolkat av debatterna gällande de som faller offer för *cyberstalking* i samhället. Det i sin tur påverkar vad som slutligen blir offentligt i form av text (förundersökningsprotokoll), vilket i sin tur kan påverka debatterna i samhället. Det är dock inte endast förhørsledarna som kommer till tals och som påverkar diskurserna, även målsägandena är medskapare till dessa. Det är det sociala sammanhanget mellan förhørsledare och målsägande som skapar diskurser och det är också på detta vis som diskurserna är maktskapande och som de ger upphov till konsekvenser. Det som analyseras är således polismyndighetens rekonstruerade och återgivande version av deras tolkningar och antaganden av vad som framkommer i förhören. Eftersom diskurser innehåller ideologiska antaganden (Fairclough 2003, s. 58) är kritisk diskursanalys högst lämpligt i analysen av den här typen av empiri.

I kritisk diskursanalys är teori och metod sammanflätat (Jørgensen & Phillips 2002, s. 11). Som teori kan den kritiska diskursanalysen ge förståelse för hur kunskap och etablerade sanningar förmedlas och som metod ger den ett slags verktygslåda för hur forskaren ska närma sig ett forskningsfält (ibid.). Diskursanalys som teori behandlas i teoriavsnittet (se avsnitt 4.2) och nedan presenteras hur kritisk diskursanalys som metod använts i denna studie i enlighet med Faircloughs fyra föreslagna steg (Fairclough 2010 se Boréus & Seiler Brylla 2018, s. 312). Första steget innebär en identifikation av ett socialt missförhållande utifrån semiotiska aspekter. Detta genomfördes genom att i texten urskilja hur offerskap konstrueras av aktörerna i den sociala interaktionen under förhören vilket resulterade i tre diskurser som kan sägas utgöra diskursordningen: Ansvarsgörandediskursen, Rättfärdigandediskursen och Bidragandediskursen. Vad dessa tre, av författarna namngivna, diskurser innebär tydliggörs i början av respektive analysavsnitt (se avsnitt 6.2.1, 6.2.2 och 6.2.3). Det sociala missförhållandet i konstruktionen av offerskapet kopplas sedan till teorin om *victim-blaming*. Det andra steget innebär att identifiera hinder för att åtgärda detta missförhållande. Detta tydliggörs i analysen genom att konstruktionen av offerskapet som sker utgör ett hinder för att undvika *victim-blaming*. Det tredje steget innebär en analys av missförhållandet i förhållande till övergripande samhällsordning vilket i analysen kopplas samman med de implikationer diskurserna får och hur maktförhållanden skapas mellan aktörerna. Här förs även ett resonemang kring hegemoni, det vill säga vad som uppfattas som allmänt accepterat. Slutligen innebär det fjärde steget att försöka hitta möjligheter till att övervinna hindren. Det handlar om hur konstruktionen av offerskap behöver förändras i kontexten av interaktionen i förhørsrummen som kommer till uttryck i texterna. Det här är dock något som faller utanför syftet med denna uppsats och berörs därmed endast kortfattat som ett förslag till fortsatt forskning (se avsnitt 8.2).

5.4 Metodologiska överväganden

Den största fördelen med dokumentära datakällor är att dessa ofta är mycket lättillgängliga (Denscombe 2017, s. 325). Förundersökningsprotokoll är allmänna handlingar, så länge de inte innehåller uppgifter som omfattas av sekretess, och därmed enkla att få tillgång till. Dokumentära datakällor är dessutom ofta gratis, tillgängliga utan överenskommelser med andra personer, tillstånd eller fördröjningar (Denscombe 2017, s. 326). Förundersökningsprotokoll utgör dock ett mycket omfattande underlag, i detta

fall drygt 5 000 sidor och själva förhörprotokollen ett hundratal sidor. Det har inom ramen för en kandidatuppsats inte bedöms nödvändigt och överflödigt att presentera den fullständiga empirin i ett separat avsnitt. Citat som representerar de identifierade diskurserna har istället valts ut, och presenteras i resultatet och analysen (*se avsnitt 6.2*). Vid intresse för vidare studier av hela empirin kan forskarna kontaktas, och de fullständiga förundersökningsprotokollen begäras ut.

Som nämnts i avsnitt 5.3.2 kan förhörprotokoll uppfattas som manus, och detta är en av nackdelarna med att använda dokumentära källor som forskningmaterial. Precis som domar så är förhörprotokoll väldigt stiliserade dokument och inte utformade i forskningssyfte (Lindbekk 2020, s. 212). Nackdelen har, precis som Lindbekk (2020, s. 212) skriver, hanterats genom att bredda synfältet och söka efter de insikter om rättspraxis och den rättsliga argumentationen som de faktiskt ger en inblick i. Precis som domar är även förhörprotokoll innehållsrika texter, som nämnts ovan, som trots dess nackdelar skapar en bra grund för diskursiva analyser (*ibid.*).

Både enkätundersökningar och intervjuer skulle kunna vara ett bra komplement till dokumentinsamling. Genom att använda metodtriangulering, det vill säga användandet av mer än en metod vid undersökning av sociala fenomen (Bryman 2008, s. 354) skulle fler erfarenheter och kunskaper om *cyberstalking* kunna identifieras. Genom triangulering kan forskningsintresset belysas ur flera olika perspektiv (Denscombe 2017, s. 227). Om intervjuer hade valts som metod hade förmodligen flera problem uppstått då det hade varit svårt att kunna tillskansa sig en bild från båda parter. Med anledning av etiska överväganden hade det varit problematiskt att söka upp målsäganden och be om intervjuer. Om endast intervjuer skett med förhørsledare hade det inte varit möjligt att få en helhetsbild av interaktionen mellan parterna och därmed deras konstruktion av offerskapet eftersom endast en bild hade framkommit. Uppsatsen har dessutom författats under en tid då sociala kontakter är begränsade och har avrått från av svenska myndigheter då pandemin Covid-19 pågått. Det hade därmed inte kunnat genomföras fysiska intervjuer. Med anledning av de överväganden som gjorts har metodtriangulering eller övriga metodval inte betraktats som nödvändiga för att uppfylla syftet med uppsatsen.

Genom att avgränsa till data endast i form av förundersökningsprotokoll uppstår begränsningar i studiens resultat. Det kan inte dras några slutsatser kring den allmänna uppfattningen om *cyberstalking* i samhället. Det kan inte heller konstateras att alla förhör med målsäganden som utsatts för *cyberstalking* sker på detta vis. Uppsatsen kan dock ge information om hur offerskap konstruerats av förhørsledare och målsägande under förundersökningen i några fall, för vidare diskussion om reliabilitet, validitet och generaliserbarhet *se avsnitt 5.5*. Den empiri som utgör underlaget för studien består som tidigare nämnts (*se avsnitt 5.2*) av nio förundersökningsprotokoll. Trots att dessa inte utgör tillräckligt underlag för att kunna ligga till grund för statistiska generaliserbara slutsatser utgör de en stor del av det totala antalet förundersökningsprotokoll som inledningsvis bedömdes vara relevanta. Syftet med en kvalitativ undersökning är heller inte statistisk generalisering utan snarare analytisk generalisering vilket innebär att kunna förklara vad som händer och varför det händer i en viss kontext (Denscombe 2016, s. 100) vilket är just det som sker i denna uppsats genom en kontext där offerskap konstrueras på ett visst sätt i utvalda förhørsprotokoll.

Kritisk diskursanalys har bland annat kritiserats för att vara ovetenskaplig i förhållande till ståndpunkten att vetenskap ska vara deskriptiv och objektiv. Det krockar dock med den kritiska forskningstraditionen gällande att fullständig objektivitet inte är möjlig samt att forskare snarare bör använda sina förkunskaper till sin fördel i granskandet av samhällsliga maktförhållanden. En annan kritik gäller att aktörer i diskursen inte får något större fokus (Boréus & Seiler Brylla 2018, s. 341). Hur den enskilda aktören agerar är dock inte relevant i förhållande till uppsatsens syfte och frågeställning. Det handlar istället om att tydliggöra offerskapandet genom interaktionen, vilket är möjligt genom en kritisk diskursanalys.

5.4.1 Användning av begrepp

I analysen skrivs inga namn ut utan ersätts istället av en hakparentes, resonemangen bakom detta ställningstagande redogörs för nedan (*se avsnitt 5.6*). Namn blir istället exempelvis [*namn*] eller [*målsägande*]. Ett antal begrepp i den här uppsatsen används för att benämna samma sak men syftar till olika saker. Exempelvis används begreppen målsägande och offer istället för att namnge samma person. Målsägandebegreppet syftar dock mer precist till individen som deltar i förundersökningen, således den som påstår

sig blivit utsatt för brott. Begreppet offer hänvisar istället till konstruktionen av offerskap som sker i den sociala interaktionen eller i de fall då teorier eller tidigare forskning om just offer eller offerskap hänvisas till. På samma sätt används begreppen gärningsperson och misstänkt, då gärningsperson syftar till en person i allmänhet som antas ha utfört ett brott, exempelvis då tidigare forskning behandlas (*se avsnitt 3*). Misstänkt används istället när den person som i förundersökningsprotokollen är misstänkt för just *cyberstalking* nämns. Slutligen finns både begreppen polis och förhørsledare i uppsatsen, förhørsledare benämner individen som i tjänsten förhör målsäganden. Polis används istället som ett mer allmänt begrepp då det talas om själva polismyndigheten eller polisväsendet.

5.5 Reliabilitet och validitet

För att bedöma en undersöknings kvalitet används ofta begreppen reliabilitet och validitet. Det har dock förts en diskussion om begreppens relevans inom den kvalitativa forskningen då hur lämpliga dessa kriterier faktiskt är ifrågasatts. Ett exempel på problematiken med dessa begrepp då det gäller kvalitativ forskning är att validitet handlar om mätning, vilket är mer relevant då det gäller kvantitativa undersökningar (Bryman 2008, s. 351). Reliabilitet och validitet behandlas därför ofta på annorlunda sätt inom den kvalitativa forskningen. LeCompte och Goetz delar upp det i fyra delar, extern och intern reliabilitet samt intern och extern validitet (Bryman 2008, s. 352). Den externa reliabiliteten är i sig svår att uppnå inom kvalitativa undersökningar, då det handlar om att kunna upprepa studien. Det är svårt då det handlar om sociala fenomen och miljöer, eftersom dessa inte kan reproduceras (*ibid.*). En fördel i aspekten extern reliabilitet som finns i denna studie är dock att empirin i form av förhørsprotokoll är beständig och kan därmed studeras i exakt samma form av andra forskare. Den interna reliabiliteten är relevant i denna studie då det varit två forskare, och den har säkerställts genom en transparent diskussion mellan författarna där en gemensam syn på hur empirin skall tolkas har säkerställts. Genom att inledningsvis studera materialet individuellt och sedan diskutera detta med varandra har en gemensam bild arbetats fram. Den interna validiteten har säkerställts genom att frågeställningen har besvarats och syftet uppfyllts, således har det som ämnat studeras också varit det som studerats. Det är inte ovanligt för kvalitativa undersökningar att ha låg extern validitet (Bryman 2008, s. 352), vilket också har varit fallet i denna studie. Det är inte lämpligt att statistiskt generalisera resultaten

som framkommit eller applicera dessa på andra sammanhang eller situationer (*se avsnitt 5.4*). Denna studie kan istället ge en bild av hur diskurserna kan se ut i vissa fall av cyberstalking.

Istället för att diskutera intern validitet kan kriteriet trovärdighet användas inom kvalitativ forskning (Bryman 2008, s. 354). Det är mer relevant att prata om kriteriet trovärdighet när det handlar om att mäta kvaliteten i denna studie. Trovärdigheten handlar om att det kan finnas olika uppfattningar av hur ett socialt fenomen ser ut och om trovärdigheten i en studie är hög har den större chans att accepteras av mottagarna. Denna uppsats har utförts enligt rådande regler, kopplats till relevanta teorier, tydligt redogjorts för hur den utförts samt presenteras för personer i den sociala grupp som den rör och därmed kan trovärdigheten anses vara hög. Något som hade kunnat säkerställa studiens trovärdighet ytterligare är triangulering (Bryman 2008, s. 355), detta har dock inte varit möjligt med anledning av uppsatsens begränsningar (*se avsnitt 5.4*).

5.6 Etiska överväganden

God forskning innebär att göra etiska överväganden. De forskningsetiska principerna består av ett informationskrav, samtyckeskrav, konfidentialitetskrav och nyttjandekrav (Vetenskapsrådet 2002, s. 6). Då insamlandet av data i denna uppsats består av offentliga dokument behöver dessa krav inte övervägas i samma utsträckning som om metoden vore en annan. Utifrån den svenska offentlighetsprincipen har alla rätt att ta del av allmänna handlingar, inklusive förundersökningsprotokoll, och ska snarast möjligt efter begäran få ta del av dem (SFS 1949:105). Däremot har ett ställningstagande gjorts att inte publicera några namn eller personuppgifter utifrån fallen i analysen av desamma, med hänsyn till berörda personer då det ofta berör fall av känslig karaktär. Dessutom har förundersökningar som omfattats av någon sorts sekretess också valts bort.

Genom att på rimliga sätt förhindra att personuppgifter eller annan känslig information ska kunna utläsas ur uppsatsen har de forskningsetiska principerna kunnat upprätthållas. Det är endast relevant information i sammanhanget kring målsäganden som exempelvis kön och parternas relation som lyfts fram. I de fall som delvis berör en för allmänheten känd person måste det beaktas att detta kan ha fått genomslag i media

och på så vis leda till att en nyfiken läsare utifrån detta kan tänkas förstå vilket specifikt fall det rör sig om. Därmed har beskrivningar av dessa fall utförts med särskild försiktighet. Ett ställningstagande har till följd därav gjorts till referenshanteringen av alla fall, på grund av etiska skäl. Alla förundersökningsprotokoll har avidentifierats och namnges i uppsatsen med siffror. Vilken förundersökning som har vilken siffra har endast forskarna tillgång till. Skulle det vara så att en läsare vill veta mer om ett specifikt fall ombeds denne att ta kontakt med författarna. Förundersökningsprotokollen har förvarats på ett sådant sätt att endast forskarna haft tillgång till dessa. Den data som bedömts vara relevant för uppsatsen har avidentifierats direkt av forskarna, i förhållande till personuppgifter och namn. Det vetenskapliga värdet av uppsatsen missgynnas på så sätt inte. Fokus hamnar istället på konstruktionen av offerskap för *cyberstalking* istället för fokus på enskilda individer.

6. Resultat och analys

6.1 Empiriskt underlag

Det empiriska underlaget består av nio förundersökningsprotokoll från åren 2013-2018. Det har eftersträvat en spridning av åren då förundersökningen genomförts och det har resulterat i två förundersökningsprotokoll från 2018, ett från 2017, ett från 2016, ett från 2015 och två stycken från respektive år 2014 och 2013. Tre av förundersökningsprotokollen omfattar flera målsäganden och således består sex av fallen av en målsägande. Totalt innefattar de nio förundersökningsprotokollen 16 stycken målsäganden, varav fyra är män och tolv är kvinnor. I två av fallen har den olaga förföljelsen skett gentemot målsäganden som kan klassas som kända för allmänheten. I tre av fallen har den misstänkta och målsäganden inte känt varandra sedan tidigare. Slutligen består de misstänkta av sju män och två kvinnor. Som hänvisats till i *avsnitt 5.3.1* kommer det empiriska materialet nedan att presenteras genom utvalda citat samt genom referenser till förhörprotokollen.

6.2 Målsägandeförhör

I detta avsnitt analyseras de tillgängliga diskurser om offerskap i fall av *cyberstalking* som framträder i målsägandeförhören, och i nästkommande avsnitt tydliggörs vilka implikationer diskursernas framträdande får. Här används förundersökningsprotokollen

som grund för analysen och huvudsakligen interaktionen i dialogförhören eller referaten från dessa. Det sker också en återkoppling till uppsatsens teoretiska ramverk och tidigare forskning om *cyberstalking*. Analysen utgår från uppsatsens syfte, det vill säga att undersöka hur målsägandens offerskap för *cyberstalking* konstrueras under utredningen av brottet, för att kunna besvara frågeställningen.

6.2.1 Diskurs 1- Ansvarsgörandediskurs

Den första diskursen som identifierats handlar om den implicita och explicita förväntan på målsäganden att denna har motverkat brottet och vidtagit åtgärder för att minska sin utsatthet. Ett slags ansvarsgörande tillskrivs målsäganden för sin utsatthet. Det blir alltså en kamp mellan å ena sidan uppfattningen att målsäganden har ett ansvar för att minska eller förhindra sin utsatthet för brott, å andra sidan uppfattningen att målsäganden är oskyldig till det den utsatts för oavsett dennes agerande. Det sammanhang diskursen framträder i är då målsägandens handlingar kan antas vara ifrågasatta eller då förhørsledaren ger direkta uppmaningar. Den implicita förväntan kommer till uttryck genom de frågor som ställs till målsäganden medan den explicita förväntan manifesteras genom direkta uppmaningar till målsäganden. Förstnämnda synliggörs i frågor som:

“Har du blockat honom någonstans?” (FUP 1, s. 8).

“Har du någon gång sagt till [namn] att du inte vill att han skall ta kontakt med dig något mer?”
(FUP 4, s. 885).

Även explicita uppmaningar kan utläsas ur materialet:

“Har du tagit någon kontakt med [namn] efter uppbrottet?”

- *Nej. Inte mer än ett svar på mail när polisen uppmanade mig att skriva till honom och fråga om han verkligen förstått att jag inte vill att han ska kontakta mig mer.”* (FUP 2, s. 117).

Det här kan uppfattas som att målsäganden ska ta ansvar för sin utsatthet och på så sätt förskjuts ansvaret från gärningspersonen till målsäganden. Det kan upplevas som en underliggande förväntan att målsäganden ska ansvara för sin säkerhet på internet genom att exempelvis berätta för gärningspersonen att de inte önskar bli kontaktade, blockera dem om det är möjligt och inte själva ta någon kontakt. Målsäganden uppfattas därmed utgöra en del i brottet som de utsätts för. Detta framkommer tydligt i de studerade förundersökningarna, och denna diskurs kan i olika grad utläsas i alla förhörsprotokoll som behandlats inom ramen för den här uppsatsen (FUP 1-9).

Det här kan kopplas till Nichols (2019, s. 5) mikronivå gällande respons på stalkning och de säkerhetsåtgärder som offren själva antas kunna vidta för att undslippa stalkningen och få bättre respons och hjälp vid en anmälan och eventuellt åtal. Det handlar delvis om att blockera och avbryta kommunikationen mellan parterna och minska exponeringen i förhållande till gärningspersonen (Reyns 2010, s. 107). Det gäller även åtgärder i förhållande till offrets sociala medier och telefonnummer eller e-post (Harris & Woodlock 2019, s. 537). Utifrån förhørsledarens frågor eller uppmaningar i förhørsprotokollen ser vi, i likhet med Harris & Woodlock (2019, s. 537), att betoningen ligger på målsägandens egna åtgärder.

I materialet finns det två av allmänheten kända offentliga personer som är målsäganden. Det finns anledning att belysa dessa fall avskilt från de andra. Delvis på grund av att stalkning historiskt sett betraktats som just något som sker gentemot offentliga personer (Sørensson 2011, s. 13), dels att deras offentlighet innebär en delvis större hotbild gällande att utsättas för integritetskränkningar i och med det personliga innehåll som de delar med sig av online. Även här finns en implicit förväntan på att målsäganden ska ha vidtagit skyddsåtgärder.

“Den mail adressen som du fått mail på som är till [målsäganden] är den skyddad?” (FUP 5, s. 831).

Även direkta explicita beskyllningar förekommer.

“[Namn] fick också av polisen höra att hon hade sig själv att skylla eftersom hon var en offentlig person. Efter det kände [namn] inte att det skulle vara någon idé att kontakta polisen.” (FUP 8, s. 69).

Det förekommer alltså en viss indikation på att offentliga personer antas ha sig själva att skylla om de delat med sig av personlig information på internet. När betoningen ligger på målsägandens egna handlingar beskylls de lätt för att inte ha vidtagit tillräckliga åtgärder (Harris & Woodlock 2019, s. 537) och precis som i citatet ovan riskerar fall av olaga förföljelse att inte bli polisanmälda då målsäganden beskylls för sitt offerskap (al-Khateeb et al. 2017, s. 347). Millman, Winder och Griffiths (2017, s. 94) fann också att polisen anser att utsattheten ökar beroende av mängden information som offret delar med sig av på internet samt offrets motvilja att förändra sitt beteende online. Det kan dock te sig problematiskt då internet utgör en stor del av många människors arbeten (Sheridan &

Grant 2007, ss. 637-638), inte minst för offentliga personer. Målsäganden placeras då i ett dilemma vari en avvägning måste ske mellan användandet av internet i deras arbete och därmed risken för att bli utsatt för *cyberstalking* eller att minska användandet. Här kan det tänkas att förhørsledarens implicita eller explicita beskyllande och polisens eventuella motvillighet till att hjälpa målsäganden leder till sistnämnda.

Inom ansvarsgrändediskursen framträder även andra implicita förväntningar på målsäganden, till exempel att denna kan antas förväntas veta varför denna blivit utsatt för brott. Detta återfinns i de flesta förundersökningsprotokollen (FUP 2-6). Det tydliggörs genom frågor som:

“Har du någon aning varför hon har riktat in sig på dig?” (FUP 5, s. 829).

“Vet du om det finns någon anledning till att [namn] gör dessa saker?” (FUP 3, s. 150).

Samma antydning kan utläsas genom många av de frågor som innefattar ordet “varför”. Det handlar i många fall om att målsäganden skall förklara olika saker om brottet som de underförstått förväntas veta:

“Varför tror du han säger så?” (FUP 2, s. 147).

“[...] varför tror du att det är [namn] som gjort detta?” (FUP 4, s. 886).

“Varför tror du att [namn] gör så här?” (FUP 6, s. 35).

När frågor med ordet varför ställs av förhørsledaren kan också ett implicit varför inte skapas hos målsäganden. Alltså en förväntan om att målsäganden skall anses veta varför gärningspersonen inte gör samma sak mot andra, och varför just målsäganden är den som blir utsatt. Detta kan uppfattas som en antydning till att målsäganden skulle ha en valmöjlighet att bli cyberstalkad eller inte.

Ovan kan en förväntan hos förhørsledaren uttydas som handlar om att målsäganden bör ha funderat över varför gärningspersonen agerat på detta sätt och att problemet och ansvaret ligger hos målsäganden. Enligt Ryans (1971, s. 16) resonemang anses offret ha problemet ifråga och det är deras egen okunskap och inkompetens gällande (o)säkerheten på internet som har förorsakat deras utsatthet. Det finns alltså en förväntan från polisens sida om att målsäganden bör veta hur internet fungerar och på förhand inse de risker som det innebär att publicera personligt innehåll online eller vidta åtgärder gentemot gärningspersonen, och gör de inte det får de skylla sig själv. Det blir

då en fråga om att korrigera bristfälligheten hos offret och på så sätt förändra denne och dennes handlingar (Ryan 1971, ss. 15-16) i likhet med den mikronivå som presenterats ovan. De som utsätts för det sociala problemet *cyberstalking* urskiljs på detta sätt från resten av befolkningen, och skillnaden blir därmed den upplevda orsaken till det sociala problemet som måste korrigeras (Ryan 1971, s. 16). I de fall de inte kan eller vill korrigera sitt handlande, det vill säga handla annorlunda och på så sätt kunna påverka situationen, så är det ingen självklarhet att de tillskrivs någon status som offer (Hydén 2001, s. 115). Detta eftersom delar av skulden placeras hos målsäganden och de blir då inte längre ideala i förståelsen av vad ett brottsoffer anses vara (Newburn 2017 s. 370). Att befinna sig på internet, besvara gärningspersonens kontaktförsök, att inte blockera dem eller inte säga åt dem att deras kontakt är oönskad, blir med Christies ord icke-respektabla projekt och en plats som offret kan klandras för att vara på vilket kan medföra att de inte uppfattas som ideala offer (Christie 2001, ss. 47-48).

6.2.2 Diskurs 2- Rättfärdigandediskurs

Aktörer positioneras genom diskurser, på samma sätt som aktörerna också själva positionerar sig och på så sätt tar diskurser i anspråk. Den andra diskursen som identifierats handlar om det rättfärdigande målsäganden ger uttryck för när de pratar om sitt eget beteende. Flera exempel tyder på att målsäganden försöker förklara och ursäktas varför de agerat på ett visst sätt:

“Hur många gånger har du svarat på hans SMS och andra försök att få kontakt med dig?”

- *Jag har träffat honom två gånger. Sedan har jag svarat på hans SMS en gång när jag blev förbannad för att han skickar från okända nummer. Sedan ringde jag honom en gång den 8e oktober för att [namn] ringde mig och var helt förstörd för att han varit på henne. Då ringde jag upp honom och var väldigt upprörd.”* (FUP 4, s. 885).

Här blir det tydligt att målsäganden uppfattar att hon förväntas förklara varför hon har kontaktat den misstänkte. Hon ger två anledningar till varför detta skett istället för att endast konstatera att det har skett. Liknande försök till rättfärdigande av målsägandens egna beteende kan utläsas i nedanstående citat, där hon menar att hon endast svarat den misstänkte för att avvisa kontakten.

“[Målsägande] uppger att hon ringde 2-3 gånger och aldrig på eget initiativ utan [namn] hade då kontaktat henne någon annanstans innan, via sms eller liknande. [Målsägande] uppger att hennes

syfte med att ringa upp [namn] var för att återigen förklara att hon inte ville ha med honom att göra.”
(FUP 7, s. 86).

Nästa citat skiljer sig delvis från de andra, men det gemensamma är att målsäganden försöker tydliggöra att det inte är för att de vill ha kontakt som de svarar, utan för att de känner sig tvingade på grund av olika anledningar.

“[Målsägande] berättar att hon först inte svarade när han ringde men att han sms:ade svara svara svara och att det blir värre för henne om hon inte svarar.” (FUP 1, s. 6).

Målsägandena kan förmodas känna en förväntan på sig att agera på detta sätt och därmed kan det antas att det finns en förhoppning om att slippa bli skuldbelagd för sitt agerande. Enligt teorin om *victim-blaming* finns det en underliggande antydning till att offret inte hade blivit utsatt för brott om det inte hade varit för det egna agerandet (Newburn 2017, s. 370). Det kan således antas att målsägandena försöker rättfärdiga sitt beteende för att undvika att bli beskylld för att ha medverkat till utsattheten. Detta kan också kopplas till Christies (2001) teori om ideala offer. Som beskrivet i avsnitt 4.1 handlar den här teorin om att det finns en vedertagen uppfattning i samhället om hur ett offer skall vara för att tillskrivas fullständig offerstatus. Detta stöds också delvis av tidigare forskning, exempelvis då offer inte tas på allvar när de anmäler *cyberstalking* och inte kan eller vill vidta åtgärder för att motverka brottet (Dragiewicz et al. 2018, s. 618). Samtidigt uppfattar offren ofta det bemötande de får av polisen som negativt (Sheridan, Davies & Boon 2001, s. 229). Det kan resultera i en upplevd förväntan hos målsäganden att vilja rättfärdiga och förklara sitt eget beteende för att slippa riskera att inte bli tagen på allvar eller bli negativt behandlade på annat sätt under förhören.

Målsägandens upplevda behov av att vilja rättfärdiga sitt beteende kan också grundas i andra faktorer. I empirin finns det en viss antydning till att förhørsledaren ställer kritiska frågor och att målsäganden responderar genom att ursäkta hur de agerat:

“Så det är egentligen fyra gånger du besvarat honom?”

- *Ja, fyra omgångar. Men från det att jag gjorde första polisanmälan 10/10 så har jag inte svarat på något av hans försök att kontakta mig.”* (FUP 4, s. 886).

Trots att målsäganden inte tillfrågas direkt om vilken skuld den anser sig ha i brottet kan det finnas en underförstådd förväntan på denne att förklara varför de har agerat som de

gjort. I en del av materialet kan dessutom uttydas att målsäganden försöker ta ansvar för situationen de befinner sig i:

“Den 13/1 skickade [målsägande] och [målsägande] följande till [namn]: “[Namn], jag vill inte att du kontaktar mig och min familj igen, och slutar att försöka göra oss illa. Om du inte respekterar detta tvingas vi att vidta åtgärder. /[Målsägande]”, det är den enda kontakten vi tagit med henne och i övrigt har vi blockerat henne/inte besvarat henne på sociala medier etc.” (FUP 3, s. 146).

Detta kan handla om en ovillighet att betrakta sig själv som offer och för att tydliggöra att personen inte bara har varit passiv och accepterat att bli utsatt för brottet. Omedvetet kan målsägande alltså i sin tur ytterligare förstärka att inte uppfattas som ett idealt offer. Christie (2001, ss. 47-48) hävdar ju att offret ska vara svagt och underlägsen sin förövare för att lättast uppnå offerstatus i samhällets ögon.

6.2.3 Diskurs 3- Bidragandediskurs

Den tredje och sista diskursen som identifierats i det studerade materialet rör insamlandet av bevisning. Diskursen tydliggörs genom en uttryckt eller upplevd förväntan på målsäganden att dokumentera gärningarna och därmed bidra till brottsutredningen. Till skillnad från diskurs 1, som handlar om målsägandens agerande innan eller i samband med brottet, handlar denna diskurs istället om målsägandens agerande efter brottet och då främst i sammanhanget att underlätta för polisens utredning. Frågorna eller uppmaningarna uttrycks rättfram.

“Vet du om du har någon skärmdump på det här?”

- *Jag tror jag har det.” (FUP 3, s. 152).*

I det studerade materialet finns flera exempel (FUP 3, 4, 6, 8 & 9) på att förhørsledaren ber om konkreta tekniska bevis:

“Kan du försöka kolla upp om du har en samtalslista så vi kan se att han faktiskt har ringt.”

- *Ja det ska jag försöka kolla upp.” (FUP 6, s. 34).*

I ovanstående citat kan ett explicit ifrågasättande av målsägandens uppgifter utläsas. Att förhørsledaren uttryckligen säger “så vi kan se att han faktiskt har ringt” kan ur målsägandens perspektiv uppfattas som att deras tillförlitlighet betvivlas. Att förhørsledaren är ifrågasättande och målsäganden trevande kan leda till att målsäganden

inte tillskrivs status eller legitimitet som offer (Hydén 2011, s. 115) i samma utsträckning som om förhållandet varit omvänt.

Det kan utläsas en ihärdighet från polisens sida att verkligen få tag på bevisningen, och exemplen nedan visar på tillfällena då de inte ger sig utan upprepat ber om detta:

“Målsäganden rings upp för att hon inte lämnat in sin telefon som överenskommet och för att [svara] på de frågor åklagaren har.” (FUP 9, s. 95).

“[Målsägande] har den gamla telefonen på laddning och ska försöka komma med den idag. Hon har läst mailen från [misstänkt] och inte skickat dem till förhørsledaren för det han skrivit verkade så trevligt, bara som att han var en vanlig kär kille. [Målsägande] ombads skicka dem ändå.” (FUP 9, s. 96).

Även denna diskurs går att koppla till Nichols (2019, s. 5) mikrorespons på *cyberstalking* som också handlar om att samla och dokumentera bevis (Douglas, Dragiewicz & Harris 2019, s. 556). Utöver det som exemplifieras ovan så förekommer detta i majoriteten av förhören och det handlar både om tekniska bevis, men också frågor gällande om målsäganden berättat för någon annan. Vad som också är av intresse i den här diskursen är målsägandes respons som tidigare nämnts kan uppfattas som aningen trevande. De “tror” eller “ska försöka”. Målsägandens upplevda trevande kan hänga ihop med polisens uppfattning att offer många gånger är ovilliga att hjälpa sig själv (Millman, Winder & Griffiths 2017, s. 94) och tas därmed inte på fullt allvar (Dragiewicz et al. 2018, s. 618).

Det finns dock målsäganden som på eget initiativ uppger att de har dokumenterat bevis. På så sätt visar de att de bidrar till utredningen, vilket kan leda till att de fränsäger sig skuld och i förlängningen kan legitimeras mer som offer.

“[Målsägande] uppger även att hon har alla samtal nedtecknade i ett excel-dokument som hon har upprättat med både påringningar till hennes egna telefoner samt maken [namn] telefoner.”

“[Målsägande] kan lämna in detta dokument om det skulle behövas. Röstmeddelande har hon också sparade.” (FUP 3, s. 160).

“[Målsägande] säger att det är svårt att veta vilken ordning det kom, men att hon har screenshots på allt.” (FUP 1, s. 6).

Att målsäganden i alla de tre ovanstående citaten uttrycker, utan att ha blivit tillfrågade, att de har samlat bevis kan bero på en upplevd förväntan att bidra till utredningen. I dessa

fall behövs inte explicita frågor, utan målsäganden känner ändå ett uttalat krav att lämna uppgifterna.

6.3 Diskursernas implikationer

Inom ett visst fält begränsas utrymmet för vad som kan sägas, det som Fairclough (2013, s. 96) kallar diskursordning. Den diskursordning som framträder i analysen utgörs huvudsakligen av tre diskurser. Ansvarsgörande-, rättfärdigande- och bidragandediskursen. Dessa diskurser utgör summan av vad som kan sägas inom ramen för hur målsägandens offerskap konstrueras i förhörsprotokoll gällande *cyberstalking*. Det ger upphov till implikationer.

I diskurserna kan relationen mellan målsägandens utsatthet och förhørsledarens syn på och hantering av utsattheten problematiseras. När de gäller målsägandens utsatthet tyder rättfärdigandediskursen på att målsägandena vill tydliggöra att de sagt ifrån och inte varit passiva i förhållande till sin utsatthet. De gör det genom att på ett urskuldande sätt förklara varför de agerat på ett visst sätt i kontakter med gärningspersonen. Det antyds att det finns omständigheter som kan ursäkta deras agerande. Det finns dock en risk att detta kan bli en form av självuppfyllande profetia då ideala offer karaktäriseras som svaga och underlägsna gärningspersonen. Det innebär i sin tur att de inte uppnår ideal offerstatus (Christie 2001, ss. 47-48). Målsäganden är på så sätt själv med och omedvetet bidrar till att förringa konstruktionen av sitt offerskap.

Förhørsledarnas syn på och hantering av utsattheten synliggörs i ansvarsgörande- och bidragandediskursen. Förstnämnda diskurs ger uttryck för en upplevd förväntan att målsäganden ska ta ansvar för sin utsatthet. Detta sker genom ett ifrågasättande av målsägandens egna åtgärder och en förmodan om att de vet varför de blivit utsatta. Detta kan leda till ett upplevt beskyllande av målsäganden för att denne inte har vidtagit tillräckligt med åtgärder. På samma vis uttrycks en förväntan i bidragandediskursen i form av att målsäganden kan uppleva en förväntan på att bidra till utredningen, exempelvis genom att bli uppmanad till att dokumentera bevis. Interaktionen framställs företrädesvis på ett sätt där förhørsledaren upplevs som ifrågasättande och målsäganden trevande, även om det i empirin också förekommer målsäganden som självmant samlat

bevis. Målsägandena tillskrivs således inte någon stark legitimitet i sitt offerskap varken genom diskurs 1 eller 3.

Sammantaget finns det en antydning till att målsägandena inom alla diskurserna konstrueras, både av sig själva och av förhørsledarna, på ett sätt som inte tillskriver dem legitimitet som offer. Dessutom upplevs det ske en form av beskyllande för utsattheten. *Victim-blaming* är alltså framträdande i flera aspekter och detta får vidare konsekvenser. Enligt Ryan (1971, ss. 17; 29) ska *victim-blaming* ses som en omedveten psykologisk process som oavsiktligt och omedvetet tjäna de som utövar den och upprätthåller denna grupp status quo. *Victim-blaming* utformas därmed i enlighet med den ideologi som utvecklats från denna grupp kollektiva omedvetande och föreställningar om hur världen är. Det finns med andra ord ett ideologiskt antagande och ett maktförhållande inbäddat i konstruktionen av offerskap hos målsäganden som utsatts för *cyberstalking*. Maktförhållandet innebär framförallt att förhørsledarnas sätt att se på världen, deras ideologiska antaganden, inte upplevs tillskriva målsägandena idealt offerskap, även om detta sker oavsiktligt. Konstruktionen av offerskap är inbäddat i det sätt på vilket språket används och upprätthåller således en viss representation av världen (Fairclough 1989, ss. 2; 9). Ideologierna bidrar på så sätt till ett upprätthållande av ett maktförhållande (Fairclough 2003, s. 9) mellan målsäganden och förhørsledaren som tjäna de senare eftersom det är deras sätt att se på världen som synliggörs och på så sätt får tolkningsföreträde. Eftersom ideologier etableras som upplevda sanningar i samhället genom språket och diskurserna skapar det vi ser i det upplevt verkliga livet (Ouis 2015, ss. 359-360) begränsar detta antaganden om vad som är möjligt eller omöjligt (Fairclough 2003, s. 58). Det blir således undermedvetet lättare att belägga målsäganden med skuld, utifrån rådande ideologier, än att tillskriva dem fullt offerskap. Ett fullständigt offerskap skulle istället innebära att rådande ideologier hade utmanats.

Diskurserna tydliggör därmed vad som är möjligt gällande sociala problem. I dessa fall förflyttas fokus från målsägandens utsatthet, och därmed rätt till rättssäkerhet, till att istället framhäva målsägandens åtgärder eller icke-åtgärder i talet om utsattheten för *cyberstalking*. Ansvar förs över på individen och att undslippa brott är den enskildes förtjänst genom att ta ansvar och vara förståndig. Anses offret inte vara förståndigt och genom sina handlingar mot gärningspersonen ta ansvar eller bidra till utredningen,

förflyttas problemet till offret och således sker ett skuldbeläggande (Ryan 1971, s. 16). En sorts kamp uppstår dock i rättfärdigandediskursen där målsäganden kan antas försöka ta ansvar genom att sätta sig emot gärningspersonen i kontaktförsöken. När de sedan ämnar rättfärdiga detta i förhören förefaller det snarare som om de försöker ursäkta sitt beteende och ett sorts bakslag uppstår.

De tre identifierade diskurserna kan delvis sägas gå in i varandra. Det finns inga stora motstridigheter dem emellan och därmed heller ingen stor konkurrens om tolkningsutrymme. Det innebär att det finns en entydighet mellan diskurserna i diskursordningen. Målsägandens offerskap konstrueras på ett sätt som snarare ger dem status som ett icke-idealt offer än tvärtom. De betraktas eller tillåts inte att vara offer fullt ut vilket hänger ihop med den definitionsprocess som sker i det sociala sammanhanget (Christie 2001, s. 47), vilken utgörs av interaktionen i förhörsrummet. Detta står i stark kontrast mot den allmänna och kriminalpolitiska brottsofferdiskursen som enligt Tham (2006, s. 147) präglar Sverige i dagsläget. Det ideologiska antagande som råder utanför förhörsrummen, framställs som mycket brottsofferinriktat men återspeglas inte i de ideologiska antaganden som framställs i förhören. Den diskursiva praktiken, det vill säga hur texter produceras och konsumeras, formas inom ramarna för diskursordningen som råder i förhörsprotokollen. Konstruktionen av offerskapet verkar således inte ha påverkats av brottsofferdiskursen. Den brottsofferdiskurs som alltså är allmänt accepterad, och därmed kan antagas ha hegemoni (Fairclough 1989, s. 84) i samhället, får inget större utrymme i diskursordningen. Detta kan tyckas anmärkningsvärt eftersom den rättsliga praxisen och den allmänna förståelsen i samhället utanför rätten ofta påverkar varandra (Baier, Svensson & Nafstad 2018, ss. 16; 20-21). Behovet av att rättsväsendet, och därmed polisen, tolkar och förstår nya fenomen och normer ökar när samhället förändras (Dahlstrand & Svensson 2017, s. 17) vilket inte kan antas ha skett här. Det kan således snarare diskuteras om det finns en sorts maktkamp mellan diskurser innanför och utanför förhörsrummet. Tham påpekar även att relativt nya kriminologiska teorier indirekt lyfter fram enskilda individers ansvar för att inte utsättas för brott (Tham 2001, ss. 39-40) vilket också kan ställas i motsats till brottsofferdiskursen som uppfattas som etablerad i det allmänna rättsmedvetandet och inom kriminalpolitiken (Tham 2006, s. 147).

Det kan dock vara värt att lyfta fram en förändring i interaktionerna som kan uttydas i det studerade materialet. I det äldsta förhørsprotokollet, från 2013, hade polisen uttryckligen sagt att målsäganden fick skylla sig själv eftersom hon delat med sig av personlig information online, trots att hon gjort upprepade polisanmälningar. Sådana explicita uttalanden förekommer inte i resterande förhørsprotokoll. På så sätt kan det antas att förhørsledarnas förhållningssätt delvis har förändrats under åren. Det är också känt att det tar längre tid för institutioner att förändra sitt arbets- och förhållningssätt än vad det tar för allmänheten att förändra sin syn, i detta fall definitionen och konstruktionen av offret.

7. Diskussion

En grundlig analys av texter kan bidra med förståelse av olika maktrelationer (Fairclough 1989, s. 109). Syftet med denna uppsats har varit att undersöka hur målsägandens offerskap i fall av *cyberstalking* konstrueras under utredningen av brottet och därmed har underliggande maktförhållanden som kan uppstå i samtalen och texterna som produceras av polismyndigheten synliggjorts. Detta resulterade i diskurser som relativt entydigt konstruerar offerskap på ett sätt som möjliggör *victim-blaming* och ett upplevt tillskrivande av ansvar hos målsäganden. Det kan också antas bidra till sekundär viktimisering då målsäganden inte bara utsätts för brott utan också beskylls för sin utsatthet i förhören. Resultatet har främst utgått från den kritiska diskursanalysens första två stadier, beskrivning av text och tolkning av relationen mellan text och interaktion. I detta kapitel genomförs det avslutande stadiet, det vill säga en förklaring av sambandet mellan interaktion och social kontext.

Kritisk diskursanalys som metod har kritiserats för att vara subjektiv och ovetenskaplig. Det är ett faktum att alla forskare har olika erfarenheter och förutfattade meningar som kan påverka resultaten, således bör dessa förkunskaper istället användas som styrkor i studiet av samhällliga maktförhållanden. Resultaten som framträder i den här uppsatsen ämnar inte vara statistiskt generaliserbara eller presentera en heltäckande och representativ bild av samhället. De kan istället visa på hur diskurser och maktförhållanden ser ut i just de studerade förundersökningsprotokollen och utifrån detta kan slutsatser dras. Resultaten kan dock inte anses vara applicerbara på andra fall,

vilket inte heller varit syftet med uppsatsen. Det kan inte heller uteslutas att andra forskare med andra erfarenheter hade kommit fram till ett annat resultat. Alternativa tolkningar av materialet är därför möjliga.

Tidigare forskning om *cyberstalking* har till stor del handlat om distinktionen mellan traditionell stalkning och *cyberstalking*, och det har konstaterats att *cyberstalking* inte alltid tas på allvar när det anmäls. Det har dock inte framkommit någonting i resultaten i den här uppsatsen som kan styrka detta, vilket kan bero på många olika faktorer. Det kan handla om att många av förundersökningsprotokollen som har studerats också har inkluderat brottsliga handlingar som kan bedömas vara traditionell stalkning. Detta kan i sin tur styrka uppfattningen att *cyberstalking* inte skall ses som ett eget brott, utan snarare som en variant av traditionell stalkning. Om båda fenomenen fortsatt går under samma brottsrubricering och därmed utreds som ett och samma brott bör utredningen av dessa fall förenklas avsevärt. Det kan dock fortsatt leda till att *cyberstalking*, och lidandet som offren utsätts för, kan upplevas trivialiserat, då det står i relation till traditionell stalkning. Enligt tidigare forskning har det påvisats att fysisk förföljelse ofta uppfattas som mer allvarligt (Sheridan & Grant 2007, s. 637), vilket också kan tänkas vara en bidragande faktor till att offer för *cyberstalking* inte kan uppnå fullständig offerstatus.

En annan anledning till att det i den här uppsatsen inte framkommit någonting som styrker att *cyberstalking* inte tas på allvar när det anmäls, kan vara att de förundersökningsprotokoll som har analyserats är de fall som faktiskt har tagits på allvar av polismyndigheten. Det är endast de förundersökningar som leder till åtal som blir offentliga handlingar hos tingsrätterna, och en avgränsning skedde just gentemot förundersökningar som inte resulterat i åtal. Det har således inte skett någon jämförelse med fall där *cyberstalking* förmodas inte ha tagits på allvar på grund av brist på bevis eller andra faktorer.

Den tidigare forskning som finns om olika responsnivåer på *cyberstalking* har dock delvis kunnat styrkas av denna uppsats. Det Nichols kallar mikronivåer har varit tydliga i empirin. Mikronivåerna handlar om att offren själva ska minska sin utsatthet för *cyberstalking* genom olika åtgärder. Detta har blivit tydligt främst genom diskurs 1 och 3

där offren kan antas uppleva en förväntan att agera på olika sätt för att försöka förhindra brottet.

En majoritet av målsäganden i det empiriska underlaget har varit kvinnor. I de studerade förundersökningsprotokollen utgjordes målsägandena av tolv kvinnor och fyra män. Det kan inte urskiljas någon skillnad i empirin av hur offerskapet konstrueras mellan könen trots att teorier kring *victim-blaming* ofta är genusinriktade. Fenomenet *victim-blaming* lyfts ofta i samband med brott som sker mot kvinnor, exempelvis sexualbrott. I denna studie är dock den upplevda *victim-blaming* som sker könsneutral, och om det finns några skillnader mellan hur könens offerskap konstrueras i fall av *cyberstalking* är det inget som framkommit i den här studien.

Att polisen använder sig av systematiska metoder i utredningar av stalkning och *cyberstalking* (se avsnitt 2.2 och 5.3.2), kan delvis utläsas i empirin genom de sätt på vilka frågorna ställs. De inledande riskbedömningar som genomförs vid en anmälan baseras oftast på målsägandens uppgifter, och några av frågorna som ställs i det empiriska underlaget kan därför vara av rent bevistekniska skäl. Det ändrar dock inte det faktum att frågorna ändå kan leda till ett förringande av målsägandens konstruerade status som brottsoffer, vilket de tre identifierade diskurserna tyder på. Om de standardiserade frågorna som ställs av förhørsledaren resulterar i att de som utsätts för *cyberstalking* inte tillskrivs fullständig offerstatus eller beskylls för sin utsatthet kan detta få ytterligare konsekvenser. Hur rättsväsendet, som polisen är en del av, hanterar olika frågor får ofta följder i det övriga samhället. Om polisen genom sitt agerande bidrar med *victim-blaming* kan det antas resultera i ett ytterligare förringande av offrens legitimitet i samhället. På samma sätt kan diskursordningen antas påverka polisväsendet, det sker i en komplex social kontext där kommunikationen kan antas få implikationer på myndighetsutövningen.

Resultaten som framkommit i denna studie kan bidra med kunskap om hur polismyndighetens arbetssätt i fall av *cyberstalking* ser ut. Det kan vara en värdefull insikt för myndigheter som möter brottsoffer i sitt dagliga arbete, och kunskap och medvetenhet krävs för att utveckling och förändring skall kunna ske. Då den rådande uppfattningen i samhället skiljer sig från polismyndighetens kan problematik uppstå

vilket också tydliggjorts genom analysen. Rättssociologin som vetenskap undersöker hur dessa skillnader framträder och förändras i en dynamisk social växelverkan. Uppsatsens styrka blir med ovanstående resonemang således ett bidragande med kunskap som polisen skulle kunna använda för att förbättra sitt bemötande av offer.

Samtidigt fyller den här uppsatsen en forskningslucka som funnits på fenomenet *cyberstalking* i Sverige. Genom att jämföra resultaten med tidigare internationell forskning kan det antas finnas likheter mellan hur polismyndigheterna hanterar detta i andra länder. Dessutom kan viss tidigare forskning styrkas med hjälp av denna studie, exempelvis att åtgärderna som offrens ombeds eller förväntas vidta ser liknande ut också i Sverige. Den nationella forskningen på *cyberstalking* får i och med denna uppsats ett utgångsläge för fortsatt forskning, då tidigare varit mycket bristfällig.

8. Slutsatser och fortsatt forskning

8.1 Slutsatser

I den här uppsatsen har en kritisk diskursanalys genomförts som fokuserat på vad och hur saker skrivs och sägs och hur sociala sammanhang formas genom språket. Detta har skett på material i form av förhørsprotokoll genom ett viktimologiskt perspektiv för att ta reda på hur offerskap konstrueras i målsägandeförhör och vilka implikationer detta får. I analysen av det empiriska materialet identifierades tre diskurser som kan relateras till konstruktionen av offerskap. Ansvarsgörande-, rättfärdigande- och bidragandediskursen. Samtliga diskurser ger uttryck för antaganden om en upplevd förväntan på målsäganden och denna förväntan är ömsesidig i interaktionen mellan målsäganden och förhørsledaren. Den upplevda förväntan innebär ett ansvarsförskjutande till målsäganden där denne genom diverse åtgärder kan upplevas behöva ta ansvar för att inte bli utsatt för *cyberstalking*. Samtidigt finns en upplevd förväntan om att målsäganden ska bidra till utredningen av det som denne blivit utsatt för genom att själv samla och dokumentera bevis. Slutligen tyder det också på att målsäganden känner en upplevd förväntan om att behöva rättfärdiga sitt eget beteende i sina kontakter gentemot den misstänkte. Det kan antas hänga ihop med att målsäganden inte vill framstå som passiv.

Sammantaget innebär det här att målsägandens offerskap konstrueras i motsatt riktning av vad ett idealt offer enligt teorin anses vara, därmed tillskrivs målsägandena undermedvetet ingen större legitimitet eller status som just brottsoffer. Det här kan sedan antagas förringa lidandet och brottet de utsatts för. Det är också här som beskyllandet av offret, *victim-blaming*, uppenbarar sig, precis som tidigare forskning indikerat. Konstruktionen av offerskapet innebär således att offret blir beskylld för sin utsatthet genom antaganden som går att utläsa i förhörsprotokollen, dessa antaganden kan anses vara ideologiska och medföra ett maktförhållande mellan parterna. Det maktförhållande som uppstår tjänar i förhørsledarnas intresse, eftersom de ideologiska antaganden som avspeglas i diskurserna inte ifrågasätts eller utmanas i interaktionen. I diskursordningen kan det utläsas att målsägandena snarare är med och bidrar till denna enighet. Återigen ska det dock påpekas att detta är något som sker omedvetet och oavsiktligt i ett visst sammanhang, närmare bestämt i den kontext i vilken förundersökningar utformas och uttolkas. Likväl är det något som får reella konsekvenser. Om en enda sanning eller sätt att se på konstruktionen av brottsoffer har förtingligats inom diskursordningen, kan konsekvensen bli att det i praktiken endast utgår från ett visst specifikt sätt att hantera problemet.

Att inte betraktas som offer eller tillskrivas full legitimitet för sin utsatthet för *cyberstalking* kan kontrasteras mot bakgrunden till varför lagen om olaga förföljelse infördes samt det allmänna rättsmedvetandet och kriminalpolitikens syn på offer. Lagen infördes just för att det identifierats ett behov av ett starkare skydd mot de som blir utsatta för upprepad förföljelse och Justitiedepartementet ansåg att det är samhället uppgift att skydda dessa offer på bästa sätt. Även den brottsofferdiskurs som kan anses ha hegemoni bland allmänheten och inom kriminalpolitiken har förespråkat vikten av ökad hänsyn i förhållande till offer. Det här innebär att det finns en diskrepans mellan de diskurser som råder innan- och utanför förhørsrummet. Den rättsliga praxis som sker genom myndighetsutövningen motverkar undermedvetet det som uttalas utanför förhørsrummet. Implikationerna av detta innebär att de som utsätts för *cyberstalking* inte blir skyddade på bästa sätt som offer. I förlängningen kan det talas om en sekundär viktigmisering av dessa offer, där de inte bara blir utsatta för *cyberstalking*, utan även ett upplevt misstroende från den myndighet som är till för att skydda dem och bidra till deras rättssäkerhet.

8.2 Fortsatt forskning

Tidigare forskning om *cyberstalking* har framförallt berört distinktionen av *cyberstalking*, samt hur respons på detta fenomen sker på olika samhällsnivåer. I den forskning som tagits del av inför denna studie har ett kritiskt diskursanalytiskt tillvägagångssätt inte använts. Kvalitativa intervjuer och sekundära litteraturstudier har varit de vanligast förekommande forskningsmetoderna (*se bilaga 2*) och därmed bidrar den här studien med nya ingångsvinklar på samma problem. I förlängningen av en kritisk diskursanalys är det även vanligt att forskaren undersöker möjligheter att övervinna de identifierade hindren som diskursen medför, i den här uppsatsen är hindren konstruktionen av offerskap som sker i förhørsrummen. En möjlighet att övervinna dessa hinder kan vara att förändra hur offerskap konstrueras i kontexten av interaktionen i förhørsrummen, som kommer till uttryck i de studerade texterna. Det här faller dock utanför syftet med denna uppsats, men kan utgöra ett förslag till fortsatt forskning på området.

Vad som också faller utanför syftet men berörs kort i diskussionen och som vore intressant att studera närmare är frågorna som förhørsledaren ställer till målsäganden gällande bevisningen i fallet. Dessa frågor kan antas vara viktiga att ställa för att bedöma om de juridiska rekvisiten för olaga förföljelse täcks eller ej. Det skapar en grund för att undersöka om förhørsledare *måste* ställa dessa frågor när det gäller en viss typ av brott och om diskurserna hålls vid liv genom detta. Ytterligare förslag till fortsatt forskning är således att undersöka om frågor kan konstrueras på andra sätt i målsägandeförhör, men ändå ge svar på om rekvisiten täcks eller ej.

Eftersom den här uppsatsen endast berör fall av olaga förföljelse som lett till åtal och inte nedlagda förundersökningar så kan det vara svårt att veta om konstruktionen av offerskap skiljer sig åt i dessa fall. Det vore därför intressant att se på likheter alternativt skillnader i hur offerskap konstrueras hos personer vars brottsutredning läggs ned. Skillnader i hur målsäganden i olika fall behandlas av polisen kan vara relevanta att studera, för att se om den upplevda bristande förmågan att tillskriva offer för *cyberstalking* fullständig offerstatus är ett lokalt eller nationellt problem. Samtidigt hade det också varit intressant att undersöka om det finns någon skillnad mellan könen i hur målsägandens offerskap i fall av *cyberstalking* konstrueras. Ett genusperspektiv är extra

relevant i de fall då *victim-blaming* förekommer, då det främst är kvinnor som blir föremål för detta när det handlar om integritetskränkande brott. Om denna studie hade haft ett större urval hade det varit relevant att jämföra hur de manliga respektive kvinnliga målsägandens offerskap konstruerats i förhören. Det empiriska underlag som hanterats inom ramen för den här uppsatsen är dock inte tillräckligt för att göra sådana jämförelser.

Referenser

- al-Khateeb, H. M., Epiphaniou, G., Alhaboby, Z. A., Barnes, J., & Short, E. (2017). Cyberstalking: Investigating formal intervention and the role of Corporate Social Responsibility. *Telematics and Informatics*, 34(4), ss. 339–349.
- Andersson, B. & Lundberg, M. (2001). Kvinnomisshandel som kunskapsfält. I Åkerström, M. & Sahlin, I. (red.) *Det motspänstiga offret*. Lund: Studentlitteratur, ss. 63-91.
- Baier, M., Svensson, M., & Nafstad, I. (2018). *Om rättssociologi. En introduktion*. Lund: Studentlitteratur.
- Boréus, K. & Seiler Brylla, C. (2018). Kritisk diskursanalys. I Boréus, K. & Bergström, G. (red.) *Textens mening och makt*. Lund: Studentlitteratur, ss. 305-351.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2006). *Stalkning i Sverige. Omfattning och åtgärder*. Rapport 2006:3. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2015). *Olaga förföljelse- tillämpningen av den nya straffbestämmelsen*. Rapport 2015:2. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Bryman, A. (2008). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber.
- Christie, N. (2001). Det idealiska offret. I Åkerström, M. & Sahlin, I. (red.) *Det motspänstiga offret*. Lund: Studentlitteratur, ss. 46-60.
- Dahlstrand, K. & Svensson, M. (2017). Att undersöka nätet ur ett normperspektiv. I Mallén, A. (red.) *Kriminologiska metoder och internet*. Stockholm: Liber, ss. 12-35.
- DeKeseredy, S. W., Dragiewicz, M. & Schwartz, D. M. (2017). *Abusive endings: separation and divorce violence against women*. Oakland: University of California press.
- Denscombe, M. (2016). *Forskningshandboken- för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. 3. uppl., Lund: Studentlitteratur.
- Denscombe, M. (2017). *Forskningshandboken- för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. 4. uppl., Lund: Studentlitteratur.
- Douglas, H., Dragiewicz, M. & Harris, B. (2019). Technology facilitated domestic and family violence: Women's experiences. *British Journal of Criminology*, 59, ss. 551-570.

Dragiewicz, M., Burgess, J., Matamoros-Fernández, A., Salter, M., Suzor, N., Woodlock, D. & Harris, B. (2018). Technology facilitated coercive control: Domestic violence and the competing roles of digital media platforms. *Feminist Media Studies*, 18(4), ss. 609-625.

Dreßing, H., Bailer, J., Anders, A., Wagner, H. & Gallas, C. (2014). Cyberstalking in a large sample of social network users: Prevalence, characteristics, and impact upon victims. *Cyberpsychology, behavior, and social networking*, 17(2), ss. 61-67.

Fairclough, N. (2013). *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. New York: Routledge.

Fairclough, N. (2003). *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. London: Routledge.

Fairclough, N. (1989). *Language and Power*. Harlow: Longman.

Harris, B. & Woodlock, D. (2019). Digital Coercive Control: Insights from Two Landmark Domestic Violence Studies. *The British Journal of Criminology*, 59(3), ss. 530-550.

Hydén, H. & Hydén, T. (2011). *Rättsregler: en introduktion till juridiken*. Lund: Studentlitteratur.

Hydén, M. (2001). Misshandlade kvinnors uppbrott: en motståndsprocess. I Åkerström, M. & Sahlin, I. (red.) *Det motspänstiga offret*. Lund: Studentlitteratur, ss. 92-118.

Jørgensen, M. & Phillips, L. (2002). *Discourse Analysis as Theory and Method*. London: Sage Publications.

Lindbekk, M. (2020). Lag och religion. I Schoultz, I. & Nafstad, I. (red.) *Om rättssociologisk tillämpning*. Lund: Studentlitteratur, ss. 209-224.

Messing, J., Bagwell-Gray, M., Brown, M. L., Kappas, A. & Durfee, A. (2020). Intersections of Stalking and Technology-Based Abuse: Emerging Definitions, Conceptualization, and Measurement. *Journal of Family Violence*.

Millman, C., Winder, B. & Griffiths, M. D. (2017). UK-based Police Officers' Perceptions of, and Role in Investigating, Cyber-Harassment as a Crime. *International Journal of Technoethics*, 8, ss. 87-102.

Newburn, T. (2017). *Criminology*. 3. uppl., New York: Routledge.

Nichols, J. (2019). Advocacy Responses to Intimate Partner Stalking: Micro, Mezzo, and Macro Level Practices. *Journal of Family Violence*.

Ouis, P. (2015). Primär och sekundär diskurs om heder. Att problematisera givna föreställningar om förövare och brottsoffer i "hedersrelaterat våld och förtryck". *Socialvetenskaplig tidskrift*, 22(3-4), ss. 359-365.

Reyns, B. W. (2010). A situational crime prevention approach to cyberstalking victimization: Preventive tactics for Internet users and online place managers. *Crime Prevention and Community Safety*, 12(2), ss. 99-118.

Rosquist, J. (2020). *Moral i rätten. Utredningar av hedersrelaterat våld i Sverige 1997-2017*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet. <http://hdl.handle.net/2077/62651>

Ryan, W. (1971). *Blaming the victim*. New York: Pantheon Books.

Sheridan, L., Davies, G. & Boon, J. (2001). The course and nature of stalking: A victim perspective. *The Howard Journal*, 40(3), ss. 215-234.

Sheridan, L. & Grant, T. (2007). Is cyberstalking different? *Psychology, Crime & Law*, 13(6), ss. 627-640.

Shimizu, A. (2013). Domestic Violence in the Digital Age: Towards the Creation of a Comprehensive Cyberstalking Statute. *Berkeley Journal of Gender, Law & Justice*, 28(1), ss. 116-137.

Southworth, C., Finn, J., Dawson, S., Fraser, C. & Tucker, S. (2007). Intimate partner violence, technology, and stalking. *Violence Against Women*, 13(8), ss. 842-856.

Spitzberg, B. H. & Hoobler, G. (2002). Cyberstalking and the technologies of interpersonal terrorism. *New Media & Society*, 4(1), ss. 71-92.

Sørensson, J. (2011). *Stalkning: om brottet olaga förföljelse samt kontaktförbud*. Stockholm: Norstedts juridik.

Tham, H. (2006). Brottsoffret, kriminalpolitiken och kriminologin. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, 93(2), ss. 147-159.

Tham, H. (2001). Brottsoffrets uppkomst och framtid. I Åkerström, M. & Sahlin, I. (red.) *Det motspänstiga offret*. Lund: Studentlitteratur, ss. 27-45.

Träskman, P. O. & Wennberg, S. (2019). *Brottsbalken. En kommentar*. Stockholm: Norstedts Juridik.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Elanders Gotab.

Woodlock, D. (2017). The abuse of technology in domestic violence and stalking. *Violence Against Women*, 23(5), ss. 584–602.

Rättsliga källor

Justitiedepartementet (2006). *Förstärkt skydd för personer som utsätts för hot eller förföljelse* (Kommittédirektiv Dir. 2006:84). Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 1962:700. *Brottsbalk*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 1949:105. *Tryckfrihetsförordning*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 2011:485. *Lag om ändring i brottsbalken*. Stockholm: Justitiedepartementet.

Stalking- ett allvarligt brott (SOU 2008:81). Stockholm: Justitiedepartementet.

Förundersökningsprotokoll

FUP (2018). Polisregion Mitt. Förundersökning 5000-K1073684-17. Förundersökningsledare: Michael Ehrencrona.

FUP (2018). Polisregion Väst. Förundersökning 5000-K1436355-17 och 5000-K235476-18.

Förundersökningsledare: Hediye Kurt.

FUP (2017). Polisregion Väst. Förundersökning 5000-K47157-16, 5000-K933094-16, 5000-K1158313-16, 5000-K1047906-16, 5000-K1535453-16, 5000-K1559128-16, 5000-K50903-16, 5000-K481024-16, 5000-K747096-16, 5000-K984337-16, 5000-K1487825-16, 5000-K1579391-16, 5000-K1560402-16, 5000-K1557100-16. Förundersökningsledare: Ove Jäverfelt.

FUP (2016). Polisregion Väst. Förundersökning 5000-K1298796-15. Förundersökningsledare: Frida Johansson.

FUP (2015). Polismyndigheten i Örebro län. Förundersökning 1800-K35688-14, 5000-K605806-15, 5000-K1163839-15 och 5000-K1178658-15. Förundersökningsledare: Karl-Erik Antonsson.

FUP (2014). Polismyndigheten i Stockholms län. Förundersökning 0201-K51593-14, 0201-K36518-14, 0201-K19640-14, 0201-K198787-13, 0201-K195107-13, 0201-K192044-13. Förundersökningsledare: Anne-Marie Nyholm.

FUP (2014). Polismyndigheten i Västra Götaland. Förundersökning 1400-K124010-13. Förundersökningsledare: Marianne Andersson.

FUP (2013). Polismyndigheten i Värmland. Förundersökning 1700-K19781-13. Förundersökningsledare: Katarina Lindberg.

FUP (2013). Polismyndigheten i Västra Götaland. Förundersökning 1400-K9397-13, 1400-K19680-13. Förundersökningsledare: Håkan Jansson.

Bilagor

Bilaga 1

4 kap. **4 b §** Den som förföljer en person genom brottsliga gärningar som utgör

1. misshandel enligt 3 kap. 5 § eller försök till sådant brott som inte är ringa,
2. olaga tvång enligt 4 kap. 4 § första stycket,
3. olaga hot enligt 4 kap. 5 § första stycket,
4. hemfridsbrott eller olaga intrång enligt 4 kap. 6 §,
5. kränkande fotografering enligt 4 kap. 6 a §,
6. olovlig identitetsanvändning enligt 4 kap. 6 b §,
7. olaga integritetsintrång enligt 4 kap. 6 c §,
8. ofredande enligt 4 kap. 7 §,
9. sexuellt ofredande enligt 6 kap. 10 §,
10. skadegörelse enligt 12 kap. 1 § eller försök till sådant brott,
11. ringa skadegörelse enligt 12 kap. 2 §, eller
12. överträdelse av kontaktförbud med elektronisk övervakning eller överträdelse av kontaktförbud enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud

2 st. döms, om var och en av gärningarna har utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet, för olaga förföljelse till fängelse i högst fyra år. Lag (2018:409).

Bilaga 2

Författare	Utgivningsår	Språk	Metod	Peer reviewed	Sökmotor	Citeringar
al-Khateeb et al.	2017	Engelska	Enkät	X	Lubsearch	11
DeKeseredy et al.	2017	Engelska	Sekundär	X	Lubsearch	24
Douglas et al.	2019	Engelska	Intervju	X	Lubsearch	5
Dragiewicz et al.	2018	Engelska	Sekundär	X	Lubsearch	12
Dreßing et al.	2014	Engelska	Enkät	X	Lubsearch	68
Harris et al.	2019	Engelska	Sekundär	X	Lubsearch	6
Messing et al.	2020	Engelska	Sekundär	X	Google Scholar	2
Millman et al.	2017	Engelska	Intervju	X	Google Scholar	6
Nichols et al.	2019	Engelska	Intervju	X	Google Scholar	1
Reyns	2010	Engelska	Sekundär	X	Lubsearch	40
Sheridan et al.	2001	Engelska	Sekundär	X	Lubsearch	4
Sheridan et al.	2007	Engelska	Sekundär	X	Lubsearch	20
Shimizu	2013	Engelska	Sekundär	X	Google Scholar	okänt
Southworth et al.	2007	Engelska	Sekundär	X	Lubsearch	14
Spitzberg et al.	2002	Engelska	Sekundär	X	Google Scholar	185
Woodlock	2017	Engelska	Intervju, fokusgrupp, enkät	X	Lubsearch	52